

KESKKONNAAMET

Rahvusparkide ja teiste suurte kaitsealade kaitsekorralduskava koostamise juhis

EUROPEAN UNION
EUROPEAN REGIONAL DEVELOPMENT FUND
INVESTING IN YOUR FUTURE

**CENTRAL BALTIC
INTERREG IV A
PROGRAMME
2007–2013**

Sisukord

Sissejuhatus	5
1. Kaitsealade roll	6
1.1 Kaitsealade tüübid	6
1.2 Rahvusparkide ja teiste kaitsealade roll rahvusvahelises looduskaitsetegevuses.....	7
1.3 Rahvusparkide ja kaitsealade moodustamine	8
1.3.1 Kaitse ettepanek	9
1.3.2 Ettepanekute hindamise kriteeriumid	9
1.3.3 Kaitse alla võtmise menetlus ja kaitse-eeskiri	9
1.4 Kaitsekorralduskava seos teiste arengudokumentidega	10
1.4.1 Üleriigiline planeering ja maakonnaplaneeringud	10
1.4.2 Omavalitsuste üldplaneeringud	11
1.4.2 RMK külastuskorralduskavad	12
2. Koostamine	13
2.1 Milleks on vaja kaitsekorralduskava.....	13
2.2 Lähtealused	14
2.2 Kaitsekorralduskava koostamiseks vajalikud eeltööd	14
2.2.1 Meeskonna moodustamine	14
2.2.2 Eeluuritud ja lähteinfo analüüs.....	15
2.3 Koostamise algatamine, lähteülesande koostamine.	16
2.4 Huvigruppide kaasamine ja ajakava planeerimine.	16
2.4.1 Kuidas huvigruppe kaasata	16
2.4.2 Millal huvigruppe kaasata	17
2.4.3 Ajakava koostamine	18
2.4.3 Info haldamine ja suhtlemise hea tava	19
2.5 Protsessi läbiviimine;	19
2.5.1 Meeskonna tööerakendamine ja töö käivitamine	19
2.5.2 Sisesuhtlus	20
2.5.3 Välissuhtlus	20
2.5.4 Vahearanded ja uuringute raportid	20
3 Kaitsekorralduskava dokumentatsioon	20
3.1 Koosseis	20
3.2 Maht, struktuur, sisu	21
3.2.1 Üldine maht.....	21
3.2.2 Struktuur	21
3.2.3 Teemade ja kava osade tasakaalustatus.....	21

3.2.4 Väärtuste prioritseerimine	22
3.2.5 Skeemid ja kaardid.....	22
4. Rakendamine.....	23
4.1 Kaitseala tutvustamine, külastuskorralduse põhimõtted ja koostöö kogukonnaga;....	23
4.1.1 Külastuskorralduse põhimõtted, külastuskeskustele esitatavad nõuded	23
4.1.3 Koostöökogude kokkukutsumine, töö korraldamine (ka statuudi koostamine) ja ettepanekutega arvestamine;.....	24
4.1.4 Rahvusparkide kajastus Keskkonnaameti hallatavas massimeedias (kodulehed, sotsiaalvõrgustikud, ajalehtede temaatilised lisalehed jne);	25
4.2 Looduskaitseliste tööde tellimine ja kogukonna teavitamine ning aruandlus;	25
4.4 Seire ja tulemuslikkuse hindamine	26
Kirjandus	27
Lisad	28
Lisa 1. Kaitsekorralduskava soovituslik struktuur.....	29
Lisa 2. Kaasamiskava näidis	52
Lisa 3. Kaitsekorralduskava protsess ja dokumentatsioon.....	58

Sissejuhatus

Käesoleva juhise eesmärk on anda näpunäiteid suurte kaitstavate alade (praktiliselt rahvusparkide, looduskaitsealade, maastikukaitsealade ja hoiualade) kaitse korraldamiseks. Suurte kaitsealade erinevus võrreldes väiksematega seisneb asjaolus, et

- suuruse tõttu on maakasutuse struktuur sageli keeruline,
- kaitstavate väärtuste sortiment on mitmepalgeline nii loodusväärtuste osas kui ka kultuuriväärtuste osas,
- kaitse tagamiseks on vajalik käivitada mitmeid, väga erinevaid aktiivseid kaitse töid.

Suurtel kaitsealadel on suur huvirühmade ja maaomanike arv, mistõttu looduskaitsetöö selgitamine ja kaasamine vajab süsteemset ja kogemust. Et kaitsekorralduskava koostamine on võrreldav eritüübilise arengukava või ruumilise planeeringu koostamisega, on käesoleva juhise koostamisse haaratud ka ruumilise planeerimise kogemusi ja Eesti parimat praktikat.

Juhis on mõeldud kogemuse ühtlustamiseks, noortele looduskaitseametnikele abivahendiks ja koostöörühmade teavitamiseks.

Käesoleva juhise olulisemaks osaks peavad koostajad juhise lisana 3 esitatud kaitsekorralduskava koostamise protsessi soovitusliku ülesehituse kirjeldust. Loomulikult on iga kaitseala oma nägu, ent usume, et protsessi ülesehitamisel vastavalt lisas ehitatud suunistele on töö tulemuslikum, mõistetavam erinevatele osapooltele, ning efektiivsem.

Juhise koostamise käigus viidi läbi küsitlus Keskkonnaameti, Keskkonnaministeeriumi, Riigimetsa Majandamise Keskuse ning muude puudutatud osapoolte (mittetulundusühendused) hulgas. Anketeerimise tulemusi võeti arvesse käesoleva juhise koostamisel.

Juhise koostas Keskkonnaameti tellimusel Hendrikson & Ko töörühm põhikoosseisus Heikki Kalle, Märt Öövel ja Tiit Oidjärv suvel 2012. Töörühm soovib panuse eest juhise valmimiseks tänada Keskkonnaameti töötajaid (eelkõige Kaja Lotman, Janar Sõber, Roland Müür, Murel Merivee, Anneli Roosalu), samuti kõiki, kes vastasid küsitlusele ning aitasid seeläbi kaasa juhise valmimisele.

1. Kaitsealade roll

1.1 Kaitsealade tüübid

Rahvuspark on alapõhise kaitsekorralduse "lipulaev", mis on vastavalt Looduskaitseseadusele (§26) moodustatud looduse, maastike, kultuuripärandi ning tasakaalustatud keskkonnakasutuse säilitamiseks, kaitsmiseks, taastamiseks, uurimiseks ja tutvustamiseks. Seega on rahvusparkide eesmärgiks loodusväärtuste kõrval ka kultuuripärandi ja elulaadi väärtustamine ja kaitse, mis tähendab nii kaitse planeerimisel kui korraldamisel avaramat ja integreeritumat käsitlust.

Eesti rahvuspargid on:

1. Lahemaa – Põhja-Eesti rannikumaastike looduse ja kultuuripärandi kaitseks;
2. Karula – Lõuna-Eesti kuppelmaastike looduse ja kultuuripärandi kaitseks;
3. Soomaa – Vahe-Eesti soo- ja lammimaastike looduse ja kultuuripärandi kaitseks;
4. Vilsandi – Lääne-Eesti saarestiku rannikumaastike looduse ja kultuuripärandi kaitseks;
5. Matsalu – Lääne-Eesti iseloomulike koosluste ning Väinamere looduse ja kultuuripärandi kaitseks.

Looduskaitseala eesmärgiks on vastavalt Looduskaitseseadusele (§27) looduse säilitamine, kaitsmine, taastamine, uurimine ja tutvustamine.

Ehkki seadus ei maini looduskaitsealade puhul elulaadiga seotud väärtuste kaitset, on praktikas siiski vajalik kaitse korraldamisel, eriti suure pindalaga ja keerulisema maakasutusega looduskaitsealade puhul, arvestada kultuuripärandi kaitse vajadustega ning kohaliku kogukonna tegevusega.

Nii rahvuspargi kui ka looduskaitseala võimalikud vööndid on loodusreservaat, sihtkaitsevöönd ja piiranguvöönd.

Maastikukaitseala (või looduspark) on haruldase või Eestile iseloomuliku loodus- või pärandkultuurimaastikuga kaitseala, mis on moodustatud looduskaitse, kultuuri- või puhke-eesmärgil. Maastikukaitseala eesmärgiks on vastavalt Looduskaitseseadusele (§28) maastiku säilitamine, kaitsmine, uurimine, tutvustamine ja kasutamise reguleerimine. Maastikukaitseala eritüüpina loetleb Looduskaitseseadus kaitse alla võetud parke, arboreetumeid ja botaanikaaedu.

Maastikukaitseala (looduspargi) territoorium jaotatakse sihtkaitsevööndiks ja piiranguvööndiks.

Hoiuala moodustatakse vastavalt Looduskaitseseadusele (§32) loodusliku loomastiku, taimestiku ja seenestiku soodsa seisundi tagamiseks. Hoiualad on

kaitsealad, kus kaitstakse loodusväärtusi vastavalt EU Loodus- ja Linnudirektiividele.

1.2 Rahvusparkide ja teiste kaitsealade roll rahvusvahelises looduskaitsetegevuses

Rahvusvahelises kontekstis on sarnaselt arusaadav rahvusparkide mõiste, mis on seotud eelkõige Rahvusvaheline Looduse ja Loodusvarade Kaitse Ühingu ehk Maailma Looduskaitse Liidu (IUCN) pikaajalise tegevusega, mis on alates oma asutamisest 1948. aastal panustanud muu hulgas ka rahvusparkide võrgustiku arengusse kogu maailmas. Ehkki rahvusparkide moodustamine võib eri riikides toimuda erinevalt, on sisult siiski valdavalt tegemist sarnast tüüpi kaitsealadega. Ülemaailmses kontekstis on oluline rahvusparkide ja teiste suuremate kaitsealade kaitse korraldamisel Eestis seotus oluliste looduskaitsevaldkonda puudutavate rahvusvaheliste lepetega:

Ramsari (1971) konventsioon – reguleerib märgalade, eriti veelindude elupaikade kaitset;

Rio de Janeiro (1992) bioloogilise mitmekesisuse konventsioon (BMK) - reguleerib maailma riikide kohustusi seoses bioloogilise mitmekesisuse säilitamisega;

Regionaalsetest lepetest on olulisemad:

Berni (1979) konventsioon – reguleerib Euroopa flora ja fauna ning nende elupaikade kaitset;

Euroopa Liidu **Loodusdirektiiv** (1992) ja **Linnudirektiiv** (1979) – reguleerivad Euroopa Liidu Natura 2000 alade võrgustikku kuuluvate liikide ja nende elupaikade kaitset.

Lisaks eelnimetatud rahvusvahelistele koostöövõrgustikele, lepetele ja suunistele on olulised veel rahvusparkide..

Europarc võrgustik- üleeuroopaline võrgustik, mis tegeleb parimate praktikate väljatöötamisega ja levitamisega eesmärgiga parandada ja edendada kaitse korraldamist. Näiteks Europarc'i säästva turismi harta annab suuniseid külastamise korraldamiseks ning kohaliku kogukonna sidumiseks (www.europarc.org)

PAN parkide võrgustik- Euroopa kaitstavate alade võrgustiku rahvusparkide ühendus, mille peamine töösuund on põlisloodus kaitsealade ja kohaliku kogukonna poolse turismiettevõtluse koostöö toetamine (www.panparcs.org). Tegeleb turismiettevõtete sertifitseerimisega, mis annab lisaks tegevuse kvaliteedi kinnitusele paremad võimalused ka näiteks lisarahastuse taotlemiseks. Meie parkidest kuulub PAN parkide võrgustikku Soomaa rahvuspark.

Samuti on kaitse seisukohalt oluline **UNESCO maailmapärandi aladega** seotud tegevus, kus hetkel on Eestist ära märgitud Tallinna vanalinn ja Struve meridiaani elemendid. Potentsiaalselt võiksid olla ära märgitud ka paljud loodusväärtused, sh rahvusparkid jt kaitsealad.

Tänu mõiste rahvusvaheliselt arusaadavalt sisule ning esinduslikkusele on rahvusparkidel Eesti looduse ja ka looduskaitse eesmärkide tutvustamisel nii eestimaalaste kui ka väliskülaliste jaoks oluline roll, nad on meie looduse ja looduskaitse visiitkaartideks. Siiski peab arvestama, et ka teistel kaitsealadel on oma rollis ülesanded täita.

1.3 Rahvusparkide ja kaitsealade moodustamine

Jätkuvalt on looduskaitseringkondades diskuteeritud teemal, kas Eestis on rahvusparke ja teisi olulisi kaitsealasid piisavalt tagamaks kõikide oluliste looduskultuuripärandi elementide kaitstus. Valdavalt ollakse seisukohal, et esmane prioriteet peaks lasuma seniste rahvusparkide ja suurte kaitsealade kaitsekorra tagamisel ja alles seejärel tuleks kaaluda täiendavate rahvusparkide moodustamist. Seda tulenevalt nii ressursside (rahalised vahendid, spetsialistide suutlikkus jne), aga ka rahvuspargi kui prestiižika kaitseala väärtuse devalveerumise kartusest tingituna. Eestimaa looduse ja pärandikultuuri säilitamist vajavat tervikpilti täiendama on välja pakutud muuhulgas järgmisi rahvusparke (loetelu ei ole toodud olulisuse järjekorras):

- Kõpu rahvuspark
- Ida-Virumaa Narva-äärse rahvuspark
- Emajõe Suursoo ja Piirissaare rahvuspark
- Setumaa rahvuspark
- Põhja-Liivi piiriülene rahvuspark (Nigula-Sookuninga ja Ziemelu Purvi)
- Kihnu väina rahvuspark.

Vastavalt 2012 aastal vastu võetud Looduskaitse arengukavale on riiklik suundumus siiski olemasolevate kaitsealade ja rahvusparkide edukuse parandamine. Samas on valdkonnas tegutsejate poolt välja toodud selguse puudumist riikliku strateegia tasandil: mis täpsemalt on rahvusparkide moodustamise ja säilitamise eesmärgid, millised on riiklikul tasandil n-ö piisavalt kaitstavad väärtused, mis vajavad kaitset rahvuspargi tasandil ning millised on kriteeriumid otsuste langetamiseks uute võimalike rahvusparkide osas. Selge on samas, et antud debatt tuleb läbi viia looduskaitse planeerimise kõrgemal, ettevaatavamal tasandil, kui seda on mingi piirkonna kaitsekorralduskava koostamine.

1.3.1 Kaitse ettepanek

Vastavalt Looduskaitseseadusele on igaühel õigus teha ettepanek loodusobjekti kaitse alla võtmiseks. Praktikas eelneb siiski rahvusparkide ja teiste suurte kaitsealade moodustamisele debatt nii erialaspetsialistide ja ekspertide kui ka laiemal avalikkusel osavõtul ning kaitse alla võtmise ettepaneku koos põhjendustega koostab ning menetluse viib läbi Keskkonnaamet.

Vastavalt Looduskaitseseadusele (§ 8) peab kaitse alla võtmise ettepanek sisaldama kaitse alla võtmise põhjendust, kaitse alla võtmise eesmärki, pindala, kaitseks kavandatavate piirangute kirjeldust; kaitse alla võtmisega ja kaitse korraldamisega seotud kulutuste hinnangut. Keskkonnaministeerium korraldab kaitseala kaitse alla võtmise põhjendatuse ning kavandatavate piirangute otstarbekuse ekspertiisi, kaasates selleks vastava ala eriteadmistega isiku ehk eksperdi. Ekspertiisi piisavalt põhjendatud positiivse otsuse korral algatatakse kaitseala kaitse alla võtmise menetlus.

1.3.2 Ettepanekute hindamise kriteeriumid

Looduskaitseseaduses (§ 7) on toodud kaitseala kaitse alla võtmise eeldused, mille kohaselt peavad kaitsealal paiknevad väärtused olema ohustatud, haruldased, tüüpilised, alal peab olema teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või peab kaitse alla võtmine tulenema rahvusvahelisest lepingust johtuvatest kohustustest.

Suuremate kaitsealade ja eriti rahvusparkide puhul nimetatud kriteeriumitest siiski ei piisa, vaid kaitse alla võtmist peab kaaluma põhjalikumalt, võttes arvesse riigi looduskaitsepoliitika seisukohti ja sotsiaalmajanduslikke põhjendusi - uute kaitsealade puhul peab olema tagatud riigi haldusvõimekus, kahjustamata olemasolevate kaitsealade kaitset.

1.3.3 Kaitse alla võtmise menetlus ja kaitse-eeskiri

Kui ühiskondlik kokkulepe uue kaitseala moodustamiseks on olemas, algatab Keskkonnaministeerium uue kaitseala või rahvuspargi kaitse alla võtmise menetluse vastavalt Looduskaitseseadusele (§ 9). Esmalt avaldatakse teade loodusobjekti kaitse alla võtmise menetluse algatamise kohta ametlikus väljaandes Ametlikud Teadaanded ning vähemalt ühes üleriigilise levikuga ajalehes ja kohalikus ajalehes. Vastavalt seadusele peab teade sisaldama teavet kavandatava kaitseala kohta ning ettepanekute esitamise võimaluste ja avalike arutelude kohta. Samuti teavitatakse tähtkirjaga kohalikke omavalitsusi ja maaomanikke ning korraldatakse avalik väljapanek ja arutelu. Vastavalt seadusele on võimalik korraldada ala kaitse alla võtmist ka ilma avaliku aruteluta, kuid arvestades suurte kaitsealade eripärasid on seda parema kaasamise eesmärgil siiski otstarbekas teha. Avalikul väljapanekul laekunud ettepanekutele vastatakse ja kui avaliku väljapaneku või avaliku arutelu

tulemusena muutuvad loodusobjekti kaitse alla võtmise otsuse põhiseisukohad korraldatakse uus avalik väljapanek ja arutelu.

Kuna eelpooltoodud protsess sarnaneb üldjoontes tavapärasele strateegilise planeerimise protsessile on siinkohal paslik rakendada lisaks kaitsealade moodustamise heale tavale ka näiteks suurte ruumilise planeerimise protsesside kogemust. Kõige olulisem on siinkohal asjaolu, et hilisemaid menetluslikke vaidlusi on võimalik ennetada, kui arutelusid ekspertide ja huvigruppide osalused teha rohkem kui seda nõuab seadus. Kuna huvigruppide taotlused on sageli vastuolulised, on mõistlik arutelud viia läbi probleemide või teemade kaupa, et tagada diskussiooni konstruktiivsus ja probleemide vajaliku sügavusega käsitus. Nii kaitse alla võtmise menetluse kui ka alljärgnevas peatükkides käsitletava Kaitsekorralduskava menetlemisel on mõistlik abimaterjalina kasutada Siseministeeriumi poolt välja antud strateegilise planeerimise juhendmaterjale¹².

Kaitseala või rahvusparki võtab kaitse alla Vabariigi Valitsus oma otsusega, mille koosseisus on toodud kaitse-eeskiri ja kaart ning millega määratakse ka kaitseala valitseja, kelleks on riiklike kaitsealade puhul Keskkonnaamet.

Kaitse-eeskirjaga piiritletakse ühe või mitme erineva rangusastmega kaitsevööndi paiknemine ja ulatus ning määratakse Looduskaitseseadusega sätestatud piirangute osaline või täielik, alaline või ajutine kehtivus vööndite kaupa.

Vööndid vastavalt Looduskaitseseadusele:

- Loodusreservaat (§ 29) on kaitseala otsesest inimtegevusest puutumata loodusega maa- või veeala, kus tagatakse looduslike koosluste säilimine ja kujunemine üksnes looduslike protsesside tulemusena.
- Sihtkaitsevöönd (§ 30) on kaitseala maa- või veeala seal väljakujunenud või kujundatavate looduslike ja poollooduslike koosluste säilitamiseks.
- Piiranguvöönd (§ 31) on kaitseala maa- või veeala, kus majandustegevus on lubatud, arvestades Seadusega ja kaitse-eeskirjaga sätestatud kitsendusi.

1.4 Kaitsekorralduskava seos teiste arengudokumentidega.

1.4.1 Üleriigiline planeering ja maakonnaplaneeringud

Suurte kaitsealade ja rahvusparkide kaitsekorralduskavade koostamisel on ilmselt vajalik alustada riigi tasandi ruumiliste arengudokumentide, eelkõige maakonnaplaneeringu analüüsist. Sõltub ju näiteks külastuskoormuse prognoos ka riigiteede võrgustiku arengust, mis määratletakse just riigi tasandi planeeringutega.

¹ Kalle, H. (töögrupi juht) 2004. Soovitused planeerimisprotsessi ülesehitamiseks. Siseministeerium, Tallinn. <http://www.siseministeerium.ee/public/planeerimine.pdf>

² Noorkõiv, R. (töögrupi juht) 2002. Kohaliku omavalitsuse arengukava koostamise soovitused. Geomedia/Siseministeerium, Tallinn. http://www.siseministeerium.ee/public/raamat_binary.pdf

Samas on oluline, et maakonnaplaneering osundaks konstruktiivsel moel näiteks rahvusparkides kehtivatele looduse ja pärandkultuuri kaitse tingimustele. Siin on rohevõrgustiku määramise kõrval otstarbekas määratleda kogu kaitseala territoorium väärtuslike maastike alana, mis annaks omakorda juhise üldplaneeringutele adekvaatsete maakasutustingimuste määramiseks. Oluline on ka vastupidine – maakondlikes väärtuslike maastike planeeringutes on valdavalt toodud ka maastiku ohutegurid ja vajalikud meetmed, mida saab/tuleb kaitsekorralduskava maastikuliste väärtuste kaitse kavandamisel aluseks võtta. Kui kaitse-eeskirjadega ja nende alusel koostatud kavadega planeeringutes ei arvestata, on kavasid ka raske ellu viia. Samas on planeeringute koostamisel kaitsekorralduse põhimõtetega arvestatud näiteks Keskkonnaameti kooskõlastusprotsessi kaudu.

1.4.2 Omavalitsuste üldplaneeringud

Kaitsekorralduskava ja maakonnaplaneering on mõlemad eri tahkudelt riigi huvide väljendused maakasutuses ja seega oluliseks aluseks üldplaneeringute koostamisel. Uue kaitsekorralduskava koostamisel on aga oluline arvestada, et üldplaneering on kohaliku kogukonna kokkulepe maakasutuse korraldamiseks ja olulised muudatused selles tähendavad uute kokkulepete sõlmimist, mis toimub kõige valutumalt koosolekute ja arutelude vormis. Ühest küljest on kaitsekorralduskava rolliks kaitse-eeskirja kui õigusakti lahtiseletamine, mis ei pruugi palju tõlgendamisruumi jätta. Samas on kaitsekorralduskava paljudes lõikudes oluliselt täpsem ja konstruktiivsem, kui kaitse-eeskiri (näiteks külastuskorralduse küsimustes), kus kohaliku kogukonna olemasolevate plaanidega arvestamine on soovitatav, sest võib anda olulise sünergilise efekti. Omaette olukord ilmneb juhul, kui omavalitsuse üldplaneering on vananenud ning tema sisuga on keeruline arvestada. Sellisel juhul saab ka väita, et nii või teisiti ei väljenda ta enam hästi ka kohaliku kogukonna kokkuleppeid, ning kaitsekorralduskava on oma olemuselt täpsem ja värskem kokkulepe kohaliku kogukonnaga. Samuti ilmneb üldplaneeringute näol paljudel juhtudel reaalsuses toimuvate arengute lahknemist aastate eest avalikult kokku lepitud, millisel juhul võimalikud vastuolud üldplaneeringuga on selgitatavad ka avalikkusele.

Vastavalt planeerimisseadusele võib igaüks esitada planeeringu koostamise ettepaneku (§ 10). Kui kaitsekorralduskava koostamisel tuvastatakse olulisi puudujääke üldplaneeringus, on oluline vastavad tähelepanekud kohalikele omavalitsustele kommunikeerida, misjärel KOV peab kaaluma võimalusi ja vajadusi uue üldplaneeringu koostamise algatamiseks.

Kohalike omavalitsuste vaatevinklist on üldplaneeringute koostamisel vajalik kaitsekorralduskava põhimõtteid hoolikalt järgida mitte ainult maakasutuse ja asustuse arendamise spetsiifika järgimiseks, vaid ka tulenevalt asjaolust, et eriti rahvusparkid on olulised turismimagnetid ja kogukonnal on kasulik tekkivate võimalustega arvestada kui hea ressursiga, näiteks turismiga seotud teeninduse elavdamiseks.

Eraldiseisvat positsiooni omavad planeeringute hierarhias üldplaneeringu tasandi

planeeringud, mida koostatakse osaüldplaneeringuna või üldplaneeringu teemaplaneeringuna, seega kas omavalitsuse territooriumi mingi osa täpsemaks ruumiliseks planeerimiseks või mingi valdkonna läbi töötamiseks kogu omavalitsuse territooriumil (näiteks rohevõrgustiku teemaplaneering). Kaitsekorralduskava koostamise seisukohalt tähendab see, et ala puudutavaid strateegilisi dokumente on rohkem, seega ka nende läbi töötamisele kuluv ressurs on suurem. Teiselt poolt võib olenevalt planeeringu täpsusastmest sisalduda kaitsekorralduskava seisukohalt väärtuslikku infot nimelt täpsemates planeeringutes ning nende aluseks olevates võimalikes uuringutes. Prognoosida võib, et täpsemate, kuid tavapärasest detailplaneeringust suuremat ala katvate planeeringute koostamine pigem hoogustub.

1.4.2 RMK külastuskorralduskavad

Omapärane olukord on kujunenud RMK poolt koostatud külastuskorralduskavadega, mis korraldavad küll külastust ka väljaspool kaitsealasid, kuid kaitsealade piires mõnikord dubleerivad ja halvemal juhul on kaitsekorralduskavadega vastuolus. Parim tulemus on saavutatud ikkagi olukorras, külastuskorralduse põhimõtted leppida kokku ikkagi kaitsekorralduskava raames, mida RMK KK siis kaitseala piiridesse jäävas osas täpsustab. RMK KK on eelarvelise dokumendina ka oluliselt detailsem, olles aluseks eelarve koostamisele, mis määrab näiteks WC tühjendamise, lõkkepuude varu, koristusgraafiku jne. Seega peaks RMK kava olema pigem väljavõtte KKK-st, sest vajab tegevuseks kaitseala valitseja nõusolekut, mis tähendab praktikas kooskõla KKK-ga.

2. Koostamine

2.1 Milleks on vaja kaitsekorralduskava

Esimeseks küsimuseks millele tuleks kaitsekorralduskava koostamise alustamisel vastus leida, on milleks kava üldse vaja on. Väiksemate kaitsealade kaitse korraldamisel on näiteks paljudel juhtudel (küll vahelduva eduga) hoopis ilma kavata hakkama saadud. Samas on kaitsekorralduskava olemasolule toodud ka välja rida eeliseid:

- Kaitsekorralduskava olemasolul on kohaliku omavalitsuse ametnikul rohkem infot kaitseala kohta, kuna erinevalt kaitse-eeskirjast on kaitsekorralduskavas lisaks kaitse-eesmärkidele välja toodud ka kaitseväärtusi mõjutavad tegurid (nii soodustavad, kui ohustavad) ning vajalikud kaitsemeetmed,
- Kaitsekorralduskava on oluline dokument, mis hõlbustab suhtlemist kolmnurgas kaitseala valitseja – kohalik omavalitsus – maaomanik/ arendaja. KKK alusena kasutades saab kohaliku omavalitsuse ametnik lisaks planeeringuprotsessi tõhusamale ohjamisele ka maaomanikku/arendajat paremini suunata ja aidata. Näiteks, kui kaitstavale alale tahetakse rajada külastuskorralduslikke objekte (laudteed, vaatlustorni, matkarada, telkimise kohta vms), siis saab KOV ametnik kaitsekorralduskavast vaadata, kas objekti rajamine oleks teoreetiliselt võimalik.
- Kaitsekorralduskava olemasolu on tugevaks argumendiks erinevate kaitse korraldamisega seotud projektide finantseerimisel demonstreerides rahastajatele, et tegevused on juba varem planeeritud, analüüsitud ning ka kaitseala valitseja põhimõtteline nõusolek on olemas.

Kaitse korraldamisel suurtele kaitsealadele ja eriti rahvusparkidele on kaitsekorralduskava koostamine seadusega ette nähtud hädavajalik dokument, sest tulenevalt suurusest ja ka kaitse-eesmärkide ning probleemide mitmetahulisusest võimaldab kaitsekorralduskava:

- Toimida siduva dokumendina, sest strateegiliste suunisdokumentide ja kaitse korraldamiseks vajalike tegevuste vahel on sageli "suured käärid";
- kaitstavate väärtuste seisundi ja säilitamiseks vajalike tegevustega seotud uuringuid paremini omavahel siduda, nii ruumiliselt kui ka ajaliselt;
- kaitsemeetmete sisu kommukeerida erinevatele huvigruppidele, eriti kohalikele kogukonnale; parimal juhul on võimalik saavutada sünergiline efekt juba toimivate plaanide ja kaitsemeetmetega kavandate tegevuste vahel, sest kaitsekorralduskavaga ette nähtud tegevused pole ainsad, mida kaitsealal teha võib;
- anda süstemaatilise aluse kaitse korraldamiseks vajalike tegevuste pakatile koos maksumustega (nii täpselt kui võimalik ja praktiline).

Kaitsekorralduskavade koostamisel tuleb endale aru anda, et kavad ei saa asendada ei riigi tasandi ega ka kohaliku omavalitsuse tasandi strateegilist (ruumilist) planeerimist, vaid on suunatud ikkagi kaitse-eesmärkide saavutamisele nii loodus- kui ka kultuuriväärtuste kaitse aspektist. Tõhusa sotsiaalmajandusliku mõõtme, näiteks turismiga seotud tegevuste elavdamisel, saavutab kaitsekorralduskava ikkagi koostöös teiste suunisdokumentidega.

2.2 Lähtealused

Kaitsekorralduskava lähtealuseks on Looduskaitseseadus ning Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud kaitse-eeskiri. Kaitsekorralduskava koostamine tugineb Keskkonnaministri 20. oktoobri 2009. a määrusele nr 60 "Kaitsekorralduskava koostamise ja kinnitamise kord ning kaitsekorralduskava kinnitaja määramine" .

Suurte kaitsealade ja eriti rahvusparkide kaitse-korralduskavade koostamine on keeruline protsess ja kaitse-korralduskava on mahukas ja infotihe dokument. Seetõttu tuleb koostamisel kasuks eelnev kogemus kasvõi väiksemate kaitsealade kaitsekorralduskavade või suuremate planeeringute koostamisel. Metoodilistest tugimaterjalidest on lisaks käesolevale juhendile paslik toetuda Kaitse- ja hoiuala kaitsekorralduskava koostamise juhendile (Keskkonnaamet, 2010). Samuti on hea tutvuda teistele rahvusparkidele (näiteks Karula rahvuspargi kaitsekorralduskava aastateks 2008- 2018 või veelgi värskem Soomaa rahvuspargi kaitsekorralduskava aastateks 2012-2021) kaitsekorralduskavade heade näidetega. Siinkohal tuleb silmas pidada, et kaitsekorralduskava koostamine on sarnaselt ruumilise planeeringuga samavõrra planeerimisprotsess kui tulemusena kujunev dokument kus iga olukord on unikaalne ja õppust saab võtta nii protseduuriliste kui ka vormistuslike nippide osas.

Kava koostamise protsessi ülesehitamisel ja läbiviimisel on soovitatav tugineda ka juba eespool mainitud Siseministeeriumi poolt välja antud strateegilise planeerimise protsessi juhenditele³⁴.

Lõpetuseks tugineb kaitsekorralduskava eelmise perioodi kaitsekorralduskavale, lisades sinna küll uut infot kuid sisuliselt moodustades ühtse kaitsekorralduslike tegevuste strateegilise terviku.

2.2 Kaitsekorralduskava koostamiseks vajalikud eeltööd

2.2.1 Meeskonna moodustamine

Ehkki mahukamate kavade koostamine võib hõlmata paljusid spetsialiste, on väga oluline, et kava protsessil ja meeskonnal oleks üks juht, kes koordineerib nii kava koostamise protsessi, kõikide vahetulemuste ja lõpparuannete koostamist,

³ Kalle, H. (töögrupi juht) 2004. Soovitused planeerimisprotsessi ülesehitamiseks. Siseministeerium, Tallinn. <http://www.siseministeerium.ee/public/planeerimine.pdf>

⁴ Noorkõiv, R. (töögrupi juht) 2002. Kohaliku omavalitsuse arengukava koostamise soovitused. Geomedia/Siseministeerium, Tallinn. http://www.siseministeerium.ee/public/raamat_binary.pdf

huvigruppidega suhtlemist ning olulisemaid avaliku suhtlemise etappe. Kui kava koostamise korraldaja, Keskkonnaamet, ei vii protsessi läbi ise, vaid protsessi läbiviimisel ja materjalide koostamisel kasutatakse konsultandi abi, on siiski tähtis, et Keskkonnaametis on üks kontaktisik, kelle ülesandeks on Keskkonnaameti esindamine, sh. huvigruppidega kohtumistel ja avalikel üritustel.

- Töö korraldamine on oluliselt lihtsam, kui kaitsealal või rahvuspargis on moodustatud koostöökogu, keda saaks rakendada kava koostamisel. Kui koostöökogu ei ole moodustatud, on kaitsekorralduskava koostamine heaks koostöökogu kokkukutsumise ajendiks, sest
- Juhtgrupi osalusel saab parima info baasi kava koostamise taktikaliste ostuste tegemiseks
- Juhtgrupp on aluseks huvigruppide võtmeisikute kaasamiseks
- Huvigrupp on sillaks kava koostava meeskonna ja hilisema rakendamise vahel, tagades vajaliku järjepidevuse.
- Koostöökogu moodustamisest tuleb pikemalt juttu peatükis 4.

2.2.2 Eeluringud ja lähteinfo analüüs

Lähteinfo analüüsi faasis on vaja fikseerida olemasolev seisund nii kaitse väärtuste olukorras ning peamistes probleemides, planeeringulises/ehituslikus kontekstis, külastajate määras ja sortimendis ning kohaliku kogukonna hoiakutes. See ei pea olema mahukas referaat vaid konkreetne ülevaade olukorrast. Heaks praktiliseks reegliks on see, et mida hiljem kaitsekorralduskava koostamisel ei kasutata, seda ei ole mõtet ka eeltööde käigus uurida.

- kehtiva dokumentatsiooni ülevaatamine (kaitse-eeskiri, kaitse-eesmärgid);
- kaitseväärtuste info analüüs (uuringud, inventuurid, seire) - osade uuringute puhul on probleemiks järeluste kehtivuse küsimus (enamasti on keeruline arvesse võtta vanemaid uuringuid kui 10 aastat);
- Sidusgruppide töö analüüs - alal paiknevate või alaga seotud sidusgruppide (muuseumid, looduskoolid, MTÜ-d, ettevõtjad jt) töö analüüs kaitsekorralduse valdkonnas. Näiteks on külastuskorralduse ja keskkonnahariduse või kultuuripärandi valdkonnas palju sidusgruppe, kes sisuliselt teevad/on valmis tegema samalaadseid tegevusi, mida kaitseala valitseja ootab. Kõiki tegevusi ei pea tingimata tegema valitseja, vaid võib hea koostöö korral teha mõni teine asutus või organisatsioon;
- olemasoleva kaitsekorralduskava tulemuslikkuse hindamine;
- kehtiva külastuskorra ülevaatamine (sh vajadusel külastuskoormuse analüüs);
- olemasoleva tähistuse ülevaatamine;
- väärtuste inventuur koos välitöödega- aja- ja ressursipuudusel enamasti kõikide kaitseväärtuste, sh. liigirühmade puhul ei jõuta teha. Arvestama peab

asjaoluga, et rahvusparigi kaitse-eesmärkideks on ka kultuuripärandi, kultuurimaastike ja rahvuskultuuri kaitse;

- üldisemate planeeringute ja strateegiliste arengudokumentide ülevaatamine (selgitamaks välja ruumilisi arengusuundi);
- olulisemate keskkonnamõju (strateegilise) hindamise dokumentide ülevaade.

2.3 Koostamise algatamine, lähteülesande koostamine.

Kaitsekorralduskava koostamine algab kaitseala valitseja otsusest, millele järgneb lähteülesande koostamine. Tuginedes seniste kaitsekorralduskavade, aga ka mahukamate planeeringute, näiteks üldplaneeringute, koostamise kogemusele on õigem rääkida pigem lähteseisukohtade koostamisest, mis töö käigus võivad täpsustuda ja teiseneda.

Lähteseisukohtadele lisaks koostatakse ka tööde programm, mis sisaldab etappe, neis läbiviidavaid tegevusi koos orienteeruva ajagraafikuga. Võimalikult täpse lähteülesande ja ajakava paikapanek on oluline vältimaks protsessi laialivalgumist, kuid ajakava peaks olema vastavalt vajadusele piisavalt paindlik. Uuringute loetelu ja põhjendus on vajalik, kuid töö käigus võib see muutuda. Et vältida liigset kiirustamist, on suuremate kaitsealade kaitsekorralduskavade koostamine mõistlik jagada erinevatesse etappidesse, kus etapis lõpus on võimalik järgmise etapi ajagraafik ja vajalikud tegevused uuesti kriitiliselt üle vaadata (näiteks eeltööd, lisauuringud, dokumentatsiooni koostamine, avalik väljapanek ja arutelu).

2.4 Huvigruppide kaasamine ja ajakava planeerimine.

2.4.1 Kuidas huvigruppe kaasata

Mahukama protsessiga kavade ja planeeringute koostamisel on kaasamisega seotud ürituste arv ja iseloom üsna varieeruv, alates telefoniintervjuudest ja ekspertide ümarlauavestlustest kuni rahvarohkete koosolekuteni välja. Kõik loetletud meetodid on omas ajas ja rollis vajalikud ja teenivad huvigruppidega koostöö huve.

Oluline on kõigi asjaosaliste võimalikult varane kaasamine. Kui kõik osapooled tunnevad ennast osalistena, on hiljem kava lihtsam ellu viia. Et see toimuks ladusalt ja õigeaegselt, oleks sarnaselt mahukamate planeeringutega otstarbekas kaasamiskava koostamine. Kaasamiskava näide on toodud lisas 2, lisa 3 on toodud ajakava näide koos kaasamiskava tegevustega, mida on täpsemalt kirjeldatud peatükis 2.4.3. Kava ei pea olema väga mahukas, kuid alljärgnev küsimuste ja teemade loetelu on mõeldud "kondikavaks", mille abil saab lihtsama kaasamiskava kokku panna:

- huvigruppide kaardistamine
 - kirjeldus (pensionärid, koolilapsed, maaomanikud, erialaekspertid, kinnisvaraarendajad jne.),

- profileerimine (nt. autot ei kasuta ja e-kirju ei loe, loevad kohalikku lehte kuid sealsele kutsele ei reageeri, kohale tulevad ainult külaseltsi ja isikliku kirjaliku kutse peale),
- olulisemad seosed kavaga (huvi looduse vastu, ja/või kultuurihuvi, lootus/kartus turistide lisandumise osas, kartus/lootus piirangute/toetuste osas põllumajanduslikule tegevusele, maaomandus, arendushuvi jms),
- ruumiline ja ajaline paiknemine (kas hajali, kompaktses külas, töö ajal töökohas- näiteks turismiteenindajate puhul, maaomanike puhul lähedalasuvas suurlinnas või hoopis kaugemal, suveperioodil suvitajate puhul jne),
- sotsiaalne positsioon (kas isik või grupp on laiemal ühiskonna ja/või kohaliku kogukonna mõne huvigrupi silmis arvamusiider, usaldusisik või eestkõneleja, prominentne ekspert jne)
- kaasamisega seotud tegevuste kaardistamine koos ajagraafikuga
 - millal on huvigrupi vajalik kaasata- nt. eksperdid kohe, maaomanikud siis kui lähteseisukohad on formuleeritud, laiem avalikkus eelnõu olemasolul jne,
 - millises vormis on vastava huvigrupi kaasamine kõige tõhusam- intervjuu, koosolek, meililist, küsimustik jms,
 - koosoleku või intervjuu puhul, kus on kõige otstarbekam koht (kaitseala keskus, vallamaja, külaselts, töökoht, koduvisiit jms),
- Kuidas toimub kaitsekorralduskava koostamisest ja kaasamisüritustest teavitamine (sõltub oluliselt huvigruppide, nende eelistustest ning harjumustest ning ka esindatuse vajadusest (kiri, e-kiri, artikkel kohalikus ajalehes, artikkel üleriigilises lehes, koduleht, foorumid, telefonivestlus), optimaalne lahendus on enamasti erinevate meetodite kombinatsioon.

2.4.2 Millal huvigruppe kaasata

Kõigile huvigruppidele tuleks kohe alguses teada anda, mis tegevused on algatatud, mis on plaanis, milline on ajakava, kus, kuidas ja millal nemad saavad oma panuse anda ning tagasisidet saada.

Üldist avalikkust pole vaja kohe algetapis kaasata, sest siis nad ei oska konkreetseid ettepanekuid teha. Nende puhul on algul oluline saada täpset informatsiooni, samas tuleb selgitada, et nendepoolsed ettepanekud on oodatud.

Erialaekspertid pole otseselt alaga seotud, neid võib kaasata siis, kui toimub väärtuste määramine.

Maaomanike ja kohalike elanike kaasatus väärtuste kaardistamise faasis esindajate kaudu. RMK ja omavalitsus oleks tark kaasata juba lähteülesande koostamisse; et määrata sobiv ajakava ja protsess. Omavalitsus on abiks ka kaasatavate huvigruppide kaardistamisel ja võtmeisikutega kontakti saamisel.

Ettevõtjad, kelle tegevus võib mõjutada kaitstavaid väärtusi, peaks informeerima väärtustest, et oleks mõlemapoolselt lähtealus lahti seletatud, et ühelt poolt poleks mittevajalikke piiranguid, teisalt mõistetak, millises mänguruumis oma tegevusi planeerida.

2.4.3 Ajakava koostamine

Soovitav on kaasamiskava koondtabel ja ajagraafik ülevaatlikkuse huvides kokku viia. Tabelis võiks olla kajastatud nii protsessi etapid ja tegevused, olulisemad üritused kui ka vahetulemused (vt Tabel Lisas 2.)

Kava koostamine on mahukas protsess ja kestab

rahvusparkide puhul isegi alusandmete olemasolul vähemalt aasta. Koos kahe välitööde perioodiga ka 2,5-3 aastat.

Kava peab olema koostatud ajaperspektiiviga 10 aastaks, võimalusega vajadusel kava operatiivselt parandada (enamasti vajavad parandamist infrastruktuuri muudatused või konkreetse objektiga seotud asjaolud, mida ei saa 10 aasta peale täpselt planeerida). Kaugemad eesmärgid peaksid olema lahti

kirjutatud 30 aastaks, ülevaatus peaks olema läbi viidud iga 5 aasta järel.

Kõige rohkem kulub aega huvigruppidega suhtlemisele ning sesoonsetele välitöödele (näiteks rändlindude loendus). Samuti sõltub koostamiseks kuluv aeg ala suurusest ning eriti mosaiiksusest ja kaitstavate vääruste hulgast. Samuti sellest, kui hästi on organiseerunud kohalikud inimesed (toimivad külaseltsid, tegus vallavalitsus jne). Samuti sõltub ajakava vajalike erialaspetsialistide kättesaadavusest.

Olulisemad tegurid, mis mõjutavad ajakava venimist on

- Andmete lünklikkus,
- Muutused õiguslikus raamistikus,
- Sesoonsusega seotud inventuuri hilinemine,
- Vähene suhtlemine huvigruppidega, mis tingib probleemide "õhku jäämise",
- Ebapiisav (tööjõu)ressursside planeerimine (nii protsessi juhtide kui ka ekspertide osas) või võtmeisikute vahetumine.
- Tööprotsessi ebapiisav kavandamine (nurjunud hanked, töömahu ja aja ebaõige hindamine)

Joonis 1. Kaitsekorralduskava skemaatiline protsess (täpsemalt vaata lisas 3.)

2.4.3 Info haldamine ja suhtlemise hea tava

Samuti oleks kaasamiskavas vaja läbi mõelda, kuidas toimub kommunikatsiooni ja kokkulepete fikseerimine (protokollid, e-kirjade ja tavakirjade arhiivid etappide kaupa jne). Ühtlasi tuleb silmas pidada, et üheks kaasamisprotsessi eesmärgiks on huvigruppidega asjaliku ja usaldava suhtlusrutiini tekitamine, mis eeldab empaatilist ja korrektset suhtlusstiili:

- Ettepanekutele, kirjadele ja küsimustele tuleb vastata asjalikus toonis ja õigeaegselt,
- Ka negatiivsed signaalid (ettepaneku tagasilükkamine) võiksid olla sõbralikud kuid samas konkreetsed,
- Suhtluskeel peab arvestama huvigrupi harjumuste ja võimalustega (keeruliste terminite kasutus jne).

Samuti on vaja tõsiselt suhtuda huvigruppidele edastatava info sisusse, eriti koostöö käivitamisfaasis. Osalistele tuleb selges keeles selgitada, millega on tegemist ja kuidas kava koostamine konkreetset huvigrupi puudutab. Mõnikord on oluline selgitada, millega kava ei tegele (kohalikud olmeprobleemid jne).

Kõige eelpooltoodu läbiviimisel võib ikkagi ilmned, et mõned inimesed ei tule kava koostamisega kaasa. Siis tuleb tõdeda, et huvi puudumise tõttu ei ole järelikult tegemist huvigrupiga ning võib tegevusega rahulikult minna edasi nende inimeste osalusel, kellel on huvi olemas. Siiski ei saa välistada, et inimesed avastavad oma huvi alles kava koostamise lõppfaasis ning on mõnikord segaduses ja ärritunud. Seda tuleb lugeda paratamatuseks ja eduka kaasamisprotsessi tunnuseks ei ole mitte see, kas me oleme kõik inimesed saanud kava koostamisse kaasa haarata vaid see, et kava koostajatele lisaks on ka kogukonda tekkinud asjaosalisi, kes aitavad teemasid väheminformeeritud kogukonnaliikmetele arusaadavas keeles ja usaldusväärselt positsioonilt lahti seletada.

2.5 Protsessi läbiviimine;

2.5.1 Meeskonna tööerakendamine ja töö käivitamine

Kuna kaitsekorralduskava on Keskkonnaameti töödokument, peab see olema ka koostatud Keskkonnaameti vahetul osalusel, koordinaator peab olema Keskkonnaameti töötaja, tehnilist korraldustööd on võimalik allhankida, samuti ka uuringuid ja analüüse ning tehnilist teostust. Kui meeskond on moodustatud, ülesanded jagatud ja tööplaani/kaasamise kava koostatud, tuleb meeskond tööplaani alusel tööle rakendada. Tööplaani soovituslikud etapid on toodud lisa 3. Töö koordinaator jälgib ajakava ning osaleb ka kõikidel olulisematel kaasamisüritustel. Samuti on koordinaator kontaktisikuks Keskkonnaameti ja kava meeskonna vahel.

2.5.2 Sisesuhtlus

Ka sisesuhtluse korraldamisel on oluline vastutaja, töö koordinaatori olemasolu, tagamaks õigeaegse teavitamise töögrupi siseselt ning sujuva sisesuhtluse. Tagada tuleb, et koordinaatoril on olemas piisavad ressursid ülesande teostamiseks (eelkõige tööaeg suhtluse koordineerimiseks).

2.5.3 Välissuhtlus

Seoses vabaühenduste ning külaliikumiste kasvava aktiivsusega on suure tõenäosusega võimalik leida piirkondlikud eeskõnelejad, kes on kursis nii kohalike oludega kui ka omavad infot vajalike kontaktandmete kohta kohalikega suhtlemisel. Heaks vahendiks on siinkohal koduleht aga ka veebifoorumid, meililistid. Kõigi nimetatud vahendite puhul on määrav see, et vahendite administreerimine toimuks aktiivselt, mis tagab info värskuse.

2.5.4 Vahearanded ja uuringute raportid

Uuringud ja inventuurid peavad olema korrektselt vormistatud, kasutades teadustöödele või rakendusuuringutele kohandatavaid nõudeid. Eriti oluline on lisaks tulemustele ja nende analüüsile uuringute metainfo ja metoodika fikseerimine.

Kava eelnõu avalikustamisel oleks soovitav avalikustada või teha huvilistele hõlpsalt kättesaadavaks ka uuringud ja inventuurid (mis ei sisalda näiteks I ja II kaitsekategooria liikide infot ja muud taolist mida ei tohi avalikustada), mis on aluseks väärtuste määramisel või tegevuste kavandamisel. Siis saab uuringuid lisaks kaitsekorralduskavadele ka näiteks planeeringute koostamisel kasutada

3 Kaitsekorralduskava dokumentatsioon

Käesolevas peatükis on antud üldised soovitused, detailsemad soovitused konkreetsete alajaotuste lõikes on toodud lisades.

3.1 Koosseis

Kaitsekorralduskava dokumentatsioon on soovitav koostada kahes osas (kõites):

Kaitsekorralduskava (struktuur on toodud lisas 1)

- kaitsekorralduskava seletuskirja, mis on lakooniline dokumenti ja põhjalik vaid kaitstavate väärtuste osas,
- kaitstavate väärtuste tabelitega
- tegevuste ja eelarve tabelitega
-
- lisadega, kus toodud uuringute aruanded, kuid aruanded on väga mahukad, võiks neist koondada ka eraldi osa (kõite)

Kaitsekorralduskava protsess (struktuur on toodud lisas 3)

- Ajakava koos märkega, millal etapid lõppesid

- Kaasamisürituste protokollid, intervjuude kokkuvõtted, kirjavahetus jm kommunikatsiooni ja vaheotsuste dokumendid etappide kaupa
- vahearuanded

3.2 Maht, struktuur, sisu

3.2.1 Üldine maht

Kaitstavate alade üldiseloomustus peaks olema eelistatult üldistav, tuues välja ainult selle olulise info, mida oleks kasulik teada ala kaitsekorralduslike tööde vajalikkuse ja olulisuse mõistmiseks. Lisada tuleks viiteid mahukamatele ülevaadetele (näiteks lisades toodud uuringute aruannetele või muudele allikatele). Väärtuste seisundi kirjeldused, eesmärgid ja tööde kirjeldused peaksid olema täpsed ja läbimõeldud.

Looduskaitseliste väärtuste ja ohtude esialgsed analüüsid peaksid sisalduma uuringute aruannetes (lisades), vaid koondanalüüsid, kokkuvõtted ja järeldused tuleks tuua kava dokumenti. Täpsusaste peab olema siiski piisavalt põhjalik, et ka kõrvalseisja saab selle põhjal vajalikku teavet põhiasjadest: väärtustest, nende paiknemisest, seisundist, ohuteguritest ja meetmetest. Kui see on arusaadav ainult töö koostajale või ala hästi tundvale spetsialistile, siis ei ole täpsusaste piisav.

3.2.2 Struktuur

Struktuur, pealkirjad ja sisu peavad olema täpselt paigas ning arusaadavalt ja üheselt mõistetavalt sõnastatud, et vajalikku infot kiiresti üles leida. Peatükid ei tohiks olla liiga pikad, vaid sobiva pikkusega, mis hõlbustab kava kasutamist. Kava keelekasutus ei tohiks olla liialt erialane, mis takistaks kava loetavust erinevate huvigruppide poolt. Vajalike erialaste terminite ja lühendite mõistmiseks tuleks lisada vastav seletus.

3.2.3 Teemade ja kava osade tasakaalustatus

Kuna kõikide teemade osas võrdset täpsusastet saavutada on keeruline, tuleks siiski püüda võimalikult tasakaalustatud kava koostamise suunas. KKK on kaitseala arengut suunav dokument ja seega ei saa jätta käsitlemata valdkondi, mis on kaitse-eesmärgiks. Tegelema ja täpsustama peab kõike mille tarbeks kaitseala on moodustatud.

Vältida tuleks professionaalset kallutatust, kus näiteks koostaja hariduslik taust määrab osade valdkondade täpsema käsitluse.

Kava dokumendis tuleb üldkirjeldusele tähelepanu pöörata vaid määral, mis on vaja olemusest ülevaate saamiseks ja karistavate väärtuste ja nende ohuteguritest arusaamiseks.

Kaitseväärtustele avalduvaid ohtusid tuleks täpsemalt kirjeldada riigi, omavalitsuse või antud kaitseala tasandil, sest neid on võimalik antud kaitsekorralduskavaga ka lahendada. Globaalsetest ohuteguritest tulenevad ohud ja üldised kaitsemeetmed

on siinkohal teisejärgulisemad. Tulenevalt eelnenust peab kava sisaldama realistlikke ja mõõdetava edukusega meetmeid kaitse tagamiseks. Järgida tuleks põhimõtet, et igale ohule vastaks ka konkreetne meede. Samuti tuleb jälgida, et kaitseväärtusi ja nende kaitset käsitlevas peatükis toodud meetmed ei dubleeriks tegevuste ja eelarve peatükis toodud tegevuste kirjeldusi. Järgida võiks põhimõtet, et kui kaitseväärtuste peatükis on esitatud konkreetse väärtuse kaitse tagamise põhimõtteid siis tegevuste peatükk keskendub kaitse praktilisele elluviimisele.

Tegevuste ja eelarve peatükk on koht, kus koondatakse kirjeldatakse tegevusi, mida on vaja teha ühe või mitme kaitseväärtuse säilitamiseks. Konkreetseid tegevusi tuleks kirjeldada nii täpselt, et oleks teada kes, mida, kuna, kus ja kui palju peaks kaitseväärtuste säilitamiseks ette võtma. Samas, igat pinki ja infostendi ei pea ära näitama vaid on vaja alust eelarve koostamiseks.

3.2.4 Väärtuste prioritseerimine

Väärtuste vahel prioriteetide loomine on komplitseeritud teema, mida tuleks võimalusel vältida, käsitleda tuleks võrdselt kõiki kaitse –eesmärgiks olevaid väärtusi võrdselt. Vastuolude ilmnemisel (kas eelistada näiteks kaitsealust hoonet taime kasvukohale) võiks rakendada süsteemi tasakaalu printsiipi või kriteeriume (ingl.k. resilience criteria), mille kohaselt eelistatakse väärtusi, mille võimalikud ohutegurid võivad süsteemi rohkem tasakaalust välja viia.

Samuti tekivad prioriteedid sõltuvalt võõnditega määratud kaitsereežiimist – sihtkaitsevõõndites, mille eesmärgiks on loodusliku suksessiooni tagamine, ei saa rääkida traditsioonilise elulaadi säilitamisest; samas rahvusparkide piiranguvõõndites, mille eesmärgiks on muuhulgas pärandmaastiku ja kultuuripärandi säilitamine, on inimtegevus prioriteetne; rahvusparkides terviksüsteemidena on elulaadi küsimus väga oluline (eriti Lahemaal, kus 4700 maaomanikku ja piiranguvõõndi inimõjulised kultuurmaastikud moodustavad enamuse rahvuspargi kaitstavast alast).

3.2.5 Skeemid ja kaardid

Skeemid ja kaardid aitavad teksti liigendada ja muudavad tekstist arusaamist oluliselt paremaks. Soovitatav on kaitsekorralduskavale lisada minimaalselt üldkaart alal orienteerumiseks ja välispiiride ning võõndite esitamiseks ning kaart (või suurema pindala puhul kaardid) keskkonnatingimuste (morfoloogia, taimkate, asustus jne) ja kaitseväärtuste asukoha kohta. Kindlasti peab kaitsekorralduskavas olema kaart, kus on kujutatud ruumiliselt käsitletavat kaitsekorralduslikud tegevused (n. külastustaristu, tähistamine, taastamis- ja hooldustööd jne).

4. Rakendamine

Sarnasel kaitsekorralduskava koostamisega peab elluviimise koordineerimine olema delegeeritud ühele Keskkonnaameti spetsialistile. Samuti tuleb jälgida, et kõikide tööloikude (kaasaarvatud kultuuripärandi valdkond) osas oleks elluviimise faasis määratud vastutav erialase pädevusega spetsialist. Parimaks lahenduseks oleks, kui vastavad spetsialistid oleksid Keskkonnaameti koosseisus, alternatiivina tuleks tõhustada koostööd vastavate riigiasutustega, näiteks Muinsuskaitseametiga.

Et kaitsekorralduskava elluviimine on reeglina projektipõhine tuleb jälgida, et projektitaotlused oleksid tehtud õigeaegselt ja õigeks hetkeks oleks leitud ka vastava tegevuse elluviija. Ladusamaks kaitse korraldamiseks tuleb otsida võimalusi projektipõhisest lähenemisest loobumiseks, sest kaitsekorralduskava ametkondlik ja avalik menetlusprotsess peaks tagama juba iseenesest kaitse korraldamiseks vajalike projektide selektsiooni ja rahastajapoolne täiendav selektsioon on üleliigne. See aitaks vähendada ka kaitse korraldamiseks kuluvat halduskoormust. Samuti peaks kaitseala valitsejal olema parem side PRIA otsustusmehhanismidega, et tagada maastikuga seotud kaitseväärtuste kaitse.

Samuti tuleb kaitse korraldamisel tähelepanu pöörata erisustele kaitse korraldamisel erinevatesse omandivormidesse kuuluvate maadel, kus töö korraldamisel on erisused (riigimaa, munitsipaalmaa, eramaa).

Olulisemad tegevused on järgmised:

- Kaitsekorralduskava andmed kantakse Eesti Looduse Infosüsteemi (EELIS),
- Keskkonnaamet ja RMK, aga ka paljud valitsusvälised organisatsioonid kannavad kaitsekorralduskavas toodud tegevused oma tööplaanidesse,
- Kohalike omavalitsuste teavitamine kaitsekorralduskava põhimõtetest ja kavandatavatest tegevustest, koostöö ja kaasrahastusvõimaluste arutelu,
- Kavas toodud tegevused viiakse ellu kava kehtivusperioodi jooksul-tegevustest antakse teada kodulehel ja teabepäevadel
- Vahetulemuste hindamine kavandatakse iga 5 aasta järel,
- Uue kaitsekorralduskava koostamisega alustatakse aegsasti enne eelmise kava kehtivusperioodi lõppemist. Aja planeerimisel aitab orienteeruda eelmise kaitsekorralduskava koostamisele kulunud aeg.

4.1 Kaitseala tutvustamine, külastuskorralduse põhimõtted ja koostöö kogukonnaga;

4.1.1 Külastuskorralduse põhimõtted, külastuskeskustele esitatavad nõuded

Külastuskorralduse põhimõtete koostamisel tuleb silmas pidada kõikide olulisemate sihtgruppide vajadusi- puhkajad, loodusesõbrad-entusiastid, teadlased, noored, pensionärid jne. Näiteks linnuvaatlustornid peavad paiknema selliselt, et vaatealad sobiksid nii tavalisele huvilisele kui teadlasele. Rahvuspargi või suurema kaitseala

külastuskorralduse põhimõtete koostamisel tuleks lahti kirjutada või lahendada alljärgnevad teemad:

- *Kaitseväärtuste häirimistundlikkus ja selle mõju külastuskorraldusele;*
- *Ala külastuse arendamise visioon;*
- *Loodushariduse korraldamine;*
- *Turismiettevõtjate põhimõtted;*
- *Külastamiseks vajaliku taristu (näiteks külastuskeskuste) paiknemine, iseloom, rajamise põhimõtted ja maksumus;*
- *Külastaja hea tava;*
- *Infomaterjalide koostamine- voldikud, raamatud, koduleht;*
- *Elanike hinnang külastusele nii iseloomu kui intensiivsuse ja tegevuste seisukohast (nt motosport, kokkutulekud, matkarajad jne).*

Kõigi nimetatud teemade süstemaatiline käsitlemine ja põhimõtete elluviimine eeldab kaitseala valitseja aktiivset ja süstemaatilist tegevust, parimaks lahenduseks on siin ühe koordineeriva spetsialisti olemasolu.

Rahvusparkide ja teiste kaitsealade külastuskeskused peavad vastama Majandus ja Kommunikatsiooniministeeriumi määruses nr 46, 10.06.2008 "Turismiinfokeskusele, sealhulgas edastatavale turismiinfole ja selle kättesaadavusele, samuti turismiinfokeskuse tähistamisele esitatavad kohustuslikud nõuded ja nendele nõuetele vastavuse hindamise kord" esitatud nõuetele, mis kohaldub ka kaitsealade külastuskeskustele, ning mis sätestab nii ehitisele, esitatavale infole kui ka töökorraldusele esitatavad nõuded.

4.1.3 Koostöökogude kokkutsumine, töö korraldamine (ka statuudi koostamine) ja ettepanekutega arvestamine;

Koostöökogu põhiülesandeks on rahvuspargi kaitse-eeskirja ja kaitsekorralduskavasse ettepanekute tegemine, kaitsekorralduse rakendamine partneritena, infovõrgustiku loomine rahvuspargi kodulehe baasil, koostöö arendamine kaitsekorraldusega seotud asutuste ja organisatsioonidega ning kohaliku kogukonnaga.

Koostöökogu töö on organiseeritud valdkondlike ja piirkondlike sektsioonidena, mille tööd korraldab ja omavahelist koostööd koordineerib juhtgrupp. Koostöökogu liikmeks võivad olla kõik rahvuspargiga seotud isikud. Koostöökogu on avatud uutele liikmetele ja liikmete nimekiri on toodud rahvuspargi kodulehel.

Koostöökogu juhtgruppi kuuluvad Keskkonnaameti, Riigimetsa Majandamise Keskuse, kohalike vallavalitsuse, Keskkonnainspektsiooni ja Muinsuskaitseameti esindajad ning valdkondlike ja piirkondlike sektsioonide juhid. Sektsiooni moodustab koostöökogu juhtgrupp juhtgrupi või kohaliku kogukonna liikme ettepanekul. Valdkondliku sektsiooni tööd juhib Keskkonnaameti vastava valdkonna spetsialist, piirkondliku sektsiooni tööd juhib piirkondliku sektsiooni poolt valitud esindaja.

Koostöökogu on heaks koostöövormiks huvigruppide kaasamisel nii kaitsekorralduskava koostamise perioodil kui ka vahepealsel perioodil. Kui varasemalt pole koostöökogu moodustatud on kaitsekorralduskava koostamine heaks ajendiks selle moodustamiseks. Koostöökogu töö korralduse aluseks on selle statuut (vt. Lahemaa rahvusparki koostöökogu statuuti <http://www.keskkonnaamet.ee/lahe/kulastajale/lahemaa-rahvusparki-koostookogu-3/>). Koostöökogu ettepanekud on kaitseala valitsejale soovituslikud.

4.1.4 Rahvusparkide kajastus Keskkonnaameti hallatavas massimeedias (kodulehed, sotsiaalvõrgustikud, ajalehtede temaatilised lisalehed jne);

Rahvusparki tegemiste kajastamine peab olema kajastatud tõhusamalt, kui tavapärase kaitsealade puhul, kuna tegemist on kaitseala tüübiga, kus inimese ja looduse koos toimimise tutvustamine on olulisem, kui muude kaitseala tüüpide puhul. Rahvusparkid on looduskaitse esindusala, mille kaudu saab kujundada nii keskkonnateadlikkust kui arvamust looduskaitse süsteemi. Peale looduse ja kultuuripärandi kaitse on rahvusparkidel oluline roll keskkonnateadlikkuse edendamisel, ja sihtgrupina ei tule käsitleda mitte ainult kooliõpilasi, vaid ka kohalikku kogukonda, külastajaid, seotud ettevõtjaid jt sidusgrupe. Samas tuleb silmas pidada, et massilise külastusega võidakse ka hästi kavandatud külastuskorralduse korral ikkagi kaitseväärtustele kahju põhjustada, mistõttu promo peab olema suunatud enam teadlikumale külastajale ja vähem teadlike külastajate puhul tuleb rakendada "doseerimist" kas ürituste arvu või mahu kaudu, et keskkonna taluvusvõimet mitte ületada.

Rahvusparki eesmärkide, väärtuste ja külastusvõimaluste tutvustamisel on kasulik erinevaid meediume varieerida, alates ajaleheartiklitest ja fotoalbumitest kuni telesaadete ja filmideni. Eelkõige on vajalik atraktiivse, mitmes keeles esitatud kodulehekülje olemasolu, samuti on head üleriigiliste lehtede temaatilised lisalehed. Nooremate inimeste kaasamiseks sobivad ka hästi planeeritud kampaaniad sotsiaalvõrgustikes, samuti aplikatsioonid mobiilsetes seadmetes. Kohalikele elanikele mõeldud info edastamiseks on enam kasu perioodiliselt edastatud infolehest (2-4x aastas), kus on nii üldine tutvustav info, uudised, kui ka jooksev praktiline teave (nt. ehitustegevuse korraldus).

4.2 Looduskaitseliste tööde tellimine ja kogukonna teavitamine ning aruandlus;

Looduskaitseliste tööde teostamine toimub nii Keskkonnaameti poolt kui ka välispidise tööjõu osalusel, mis toimub vastavalt seadusele riigihanke teel. Sageli on probleemiks siin kohalike elanike ja nende ettevõtete kaasamine, sest tihti on kohalikud ettevõtted (nt FIE-d) piisavalt väikesed ja vähese haldussuutlikkusega ja ei kvalifitseeru seetõttu suurtel riigihangetel. Ka on hanketingimustesse konkurentsireeglitest lähtudes keeruline kirjutada sisse kvalifitseerimistingimusi, mis sarnase hinna puhul eelistaks kohalikku ettevõtet.

Samas tuleb silmas pidada, et tööde suunamine kohalikele aitab kohalikku kogukonda ja seeläbi säilitab inimasustust maal, samuti teeb üldjuhul kohalik tegija kogukondliku kontrolli tõttu töö ära kvaliteetsemalt. Ühtlasi kaasatakse selliselt kohalikke elanikke looduskaitseks ja nad muutuvad piirangute osas mõistvamaks, kui saavad kaitseväärtuste olemusest aru. Samuti tunnevad kohalikud elanikud paremini kohalikke olusid (kus on ligipääsud jne). On olnud kurbi kogemusi, kus kohalikud ei pidanud ennast piisavalt kaasatuks/teavitatuks ning takistasid seetõttu tööde teostamist ka mitte neile kuuluvatel maadel.

Arvestama peab asjaoluga, et ühte ja sama tööd tuleb tihti jagada erinevate teostajate vahel, mis teeb töö teostamise ebaefektiivseks. Näiteks RMK tegutseb ainult riigimaal, osad maaomanikud tahavad mingeid töid ise teha, samas kui teisel järele ei ole sellest huvitatud. See asjaolu teeb tööde korraldamise keeruliseks ja kalliks.

Kaitsekorralduslikest töödest informeerimine võiks toimuda artiklina või temaatilise lisalehena kohalikus lehes, sest üleriigilisi ei pruugita tellida ja seal ei tule vajalik info esile info.

Hea moodus on ka teabepäev igal kevadel ja sügisel kaitseala töödest, kus käsitletakse nii algava perioodi töid kui ka antakse aru juba teostatud töödest. Välja tuleks tuua nii õnnestumised kui ka ebaõnnestumised.

4.4 Seire ja tulemuslikkuse hindamine

Kaitsekorralduskava tulemuslikkuse hindamine peab toimuma vahehindamisena iga 5 aasta järel ning enne kaitsekorralduskavaga käsitletava perioodi lõppemist. Edukas tulemuslikkuse hindamine eeldab põhjendatud alustel reaalselt täidetavate eesmärkide seadmist, seatavad eesmärgid ja indikaatorid peavad olema mõõdetavad. Olukord on mõnevõrra hõlpsam looduskaitse eesmärkide puhul (näiteks koosluse pindala ja seisund, liikide populatsioonide suurus, taastatavate või hooldatavate alade pindala), kui ala kaitseväärtused on piisava usaldusväarsusega uuritud. Keerulisem on eesmärkide püstitamine ja seega ka kava elluviimise hindamine näiteks kohaliku elulaadi ja kultuuripärandiga seotud väärtuste puhul. Kaitsekorralduskava lõpul läbi viidava kava tulemuslikkuse hindamist tuleb hakata kavandama piisava ajavaruga. Eriti juhul kui tulemuslikkuse hindamise läbiviimine eeldab täiendava info kogumiseks inventuuride ja uuringute läbiviimist.

Kirjandus

Perttula, M. 2006. Suomen kansallispuistojärjestelmän kehittyminen 1860 – 1990-luvuilla ja US National Park Service vaikutukset Puistojen hoitoon. Metsähallituksen Julkaisuja, Helsinki. <http://julkaisut.metsa.fi/julkaisut/pdf/luo/a155.pdf>

Kalle, H. (töögrupi juht) 2004. Soovitused planeerimisprotsessi ülesehitamiseks. Siseministeerium, Tallinn. <http://www.siseministeerium.ee/public/planeerimine.pdf>

¹ Noorkõiv, R. (töögrupi juht) 2002. Kohaliku omavalitsuse arengukava koostamise soovitused. Geomedia/ Siseministeerium, Tallinn. http://www.siseministeerium.ee/public/raamat_binary.pdf

Lisad

Lisa 1. Kaitsekorralduskava soovituslik struktuur

KESKKONNAAMET

XXX Xala kaitsekorralduskava 20xx-20xx

Siia lisada ala iseloomutav pilt
mõõdus 10*7,5 cm resolutsiooniga 250 dpi.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti tuleviku heaks

Kasutatud terminid

SISUKORD

Vastavalt looduskaitse seaduse § 25. on kaitsekorralduskava hoiualade ja kaitsealade alapõhise kaitse korraldamise aluseks.

Kaitsekorralduskava kinnitab Keskkonnaameti peadirektor. Teave kaitsekorralduskava kinnitamise kohta avalikustatakse Keskkonnaameti kodulehel.

Käesoleva **XXX kaitseala/hoiuala** kaitsekorralduskava (edaspidi ka *KKK*) eesmärk on:

- anda lühike ülevaade kaitstavast alast (edaspidi *ala*)- selle kaitsekorrast, kaitse-eesmärkidest, rahvusvahelisest staatusest, maakasutusest, huvigruppidest ning alal läbiviidavast riiklikust seirest;
- analüüsida ala eesmärke ning anda hinnang iga põhiväärtuseks oleva liigi, elupaiga vm väärtuse seisundile;
- arvestades alale seatud eesmärke määrata mõõdetavad kaitse-eesmärgid ja kaitsekorralduse oodatavad tulemused kaitsekorraldusperioodi lõpuks ning 30 aasta perspektiivis;
- anda ülevaade peamistest väärtusi mõjutavatest teguritest, kirjeldada kaitseks vajalikke meetmeid koos oodatavate tulemustega;
- määrata põhiväärtuste säilimisele, taastamisele ja tutvustamisele suunatud kaitsekorralduslike tegevuste elluviimise plaan koos tööde mahu, koha, ulatuse kirjelduse ja orienteeruva maksumusega;
- luua alusdokument kaitseala kaitsekorralduslike tööde elluviimiseks ja rahastamiseks.

Kaitsekorralduskava koostamisel viidi läbi ***lisada info toimunud kaasamiskoosolekute kohta, viidata kava lisas olevatele protokollidele.***

Kava koostamist koordineeris Keskkonnaameti **XXX** regiooni **XX** spetsialist **XXX** (tel., e-post: **xxx@keskkonnaamet.ee**).

Kava koostas **XXX** (tel: **xxxxxxx**, e-post: **xxx@xxx.xx**).

Kaitsekorralduskava on valminud „Riikliku struktuurivahendite kasutamise strateegia 2007-2013“ ja sellest tuleneva „Elukeskkonna arendamise rakenduskava“ prioriteetse suuna „Säästva keskkonnakasutuse infrastruktuuride ja tugisüsteemide arendamine“ meetme „Kaitsekorralduskavade ja liikide tegevuskavade koostamine looduse mitmekesisuse säilitamiseks“ programmi alusel Euroopa Regionaalarengu Fondi vahenditest.

1. SISSEJUHATUS

1.1. Ala iseloomustus

Üldiseloomustuse ülesanne on anda lihtne ja selge ülevaade kaitstavast alast (asukoht, pindala, maastikuline iseloomustus, bioloogiline iseloomustus, kaitse alla võtmise aeg, olulisemad kaitse-eesmärgid, olulisemad piirangud kaitsekorras, rahvusvaheline staatus). Kirja pandud teksti kasutatakse Keskkonnaameti ning Keskkonnaregistri veebilehel kaitstava ala iseloomustusena. Kirjelduse soovitatav pikkus on 1-3 lk, maht võib varieeruda sõltuvalt ala suurusest, vaheldusrikkusest vms

1.2. Maakasutus

Tuua välja kaitstava ala era-, riigi-, munitsipaal- ja JRO maade pinda ja arv. Iseloomustada ala kõlvikulist jaotust ning maakasutust.

Maaomandi jaotuse teemakaart

Kõlvikulise jaotuse teemakaart

1.3. Huvigrupid

Koostada huvigruppide loend koos iseloomustusega (seos kaitstava alaga, koostöövõimalused). Loetletud huvigrupid tuleb kaasata kava koostamisse.

- **Keskkonnaamet** - kaitseala valitseja. Keskkonnaameti eesmärk on tagada ala eesmärgiks olevate väärtuste soodne seisund.

- **RMK** – ala külastuse korraldaja - külastusobjektide rajaja ja hooldaja ning loodushoiutööde läbiviija riigi maadel, piiritähiste paigaldaja ja hooldaja.
- **Xxx** – (huvigrupi nimetus ja kirjeldus)
- **Xxx** – (huvigrupi nimetus ja kirjeldus)
- **Jne** – (huvigrupi nimetus ja kirjeldus)

1.4. Kaitsekord

Iseloomustada ala kaitsekorda – tsoneering, olulisemad kitsendused. Viidata KKK lisas olevale kehtivale kaitse-eeskirjale.

Kaitseala kuulub vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele millistesse võõnditesse, mis ulatuses.

Vastavalt kehtivale kaitse-eeskirjale on kirjeldada olulisemat, mis on lubatud ja keelatud tegevused kaitsealal ja mis vajab kaitseala valitseja nõusolekut.

1.5. Uuritus

1.5.1 Läbiviidud inventuurid ja uuringud

Anda ülevaade alal läbiviidud inventuuridest, uuringutest ja nende olulistest tulemustest.

1.5.2 Riiklik seire

Anda ülevaade alal läbiviidud riiklikust seirest. Lisada vajadusel kommentaare ja ettepanekud riikliku seire paremaks läbiviimiseks ja täiendamiseks.

1.5.3 Inventuuride ja uuringute vajadus

Antakse hinnang ala uurituse kohta. Arvestades kaitstava ala kõlvikulist struktuuri ning seal esinevaid kasvukohatüüpe ja juhuvaatlusi, tuleks siin esitada hinnang täiendavate uuringute, inventuuride vajaduse kohta (Milliseid liigirühmi/liike/kooslusi peaks antud alal täiendavalt uurima/inventeerima)

2. VÄÄRTUSED JA KAITSE-EESMÄRGID

Peatüki eesmärk on tuua järgmiste alajaotuste all välja ala oluliste väärtuste hetke seisundihinnang ja kirjeldus, seada nendele lühi (kaitsekorraldusperiood)- ja pikaajalised (30 a) eesmärgid, kirjeldada ohutegureid ja nimetata ära vajalikud kaitsemeetmed. Erandiks on kaitseala ja väärtuste tutvustamise peatükk, kus esitatakse ainult ala külastuskorralduslikud eesmärgid, hetkeolukord ja vajalikud meetmed. Olulised väärtused on need, mis on võetud või on kavas võtta ala kaitse-eesmärgiks.

Kõigi eesmärgiks võetud või võetavate liikide puhul tuleb allpool seada nende täpsemad kaitse-eesmärgid. Kõiki liikide puhul tuleb määratleda nende soodsa seisundi

säilitamiseks/saavutamiseks vajaliku elupaiga ulatus ning kirjelduse punkti all iseloomustada liigi ja tema elupaiga hetkeseisundit ning soodsat seisundit. I kaitsekategooria liikide ning Loodusdirektiivi II lisa liikide puhul tuleb lisaks seada eesmärgid ka liigi arvukusele tulevikus.

2.1. Elustik

XXX (liigirühma/klassi nimetus - linnud, kalad, kahepaikse jne)

Iseloomustatakse **üldistatult ja lühidalt** alal esinevat liigirühma. Nimetatakse ära antud alal esinevad olulised elustiku väärtused. Siin tuua välja ka väärtused, mis ei ole otseselt kaitse-eesmärgiks, ega ole kavas ka nendeks esitada, kuid neid on oluline teada kaitseala üldise esinduslikkuse mõistmiseks (kui palju kaitsealuseid liike on alal registreeritud, nende üldine seisund ja erakordsus antud alal).

2.1.1 **XXX** (Kaitse-eesmärgiks oleva liigi nimetus - Kanakull, rändlinnuliigid, harilik kobarpea jne) Panna kirja info liigi kaitsekategooria (0 kat; I kat jne); Loodusdirektiivi või Linnudirektiivi lisas olemise (LoD II, LiD I); kaitse-eeskirjas eesmärgiks olemise (KE - jah; KE - ei); loodus- ja/või linnuala eesmärgiks olemise kohta (LoA - jah; LiA - ei).

Näide: Merikotkas (*Haliaeetus albicilla*) I kat; LiD I; KE – jah, LoA – ei; LiA – jah.

Kirjeldus – Panna kirja käsitletava olulise väärtuse üldkirjeldus, seisundihinnang, soodsat seisundi kirjeldus ning eesmärkide seadmise loogika.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk

Määratleda väärtuse pikaajaline (30 aasta) mõõdetav kaitse-eesmärk (nii kvalitatiivne, kui kvantitatiivne)

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Määratleda väärtuse kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk e. Eesmärk kuhu tahetakse jõuda kava kehtivusperioodi lõpuks. Kasutada kvantitatiivseid ja kvalitatiivseid, üheselt mõõdetavaid arvnäitajaid (arvukus, ulatus, sobiva elupaiga pindala, ...) .

- Mõjutegurid ja meetmed

+ Positiivse teguri nimetus ja kirjeldus

+ Positiivse teguri nimetus ja kirjeldus

+ Positiivse teguri nimetus ja kirjeldus

+ Positiivse teguri nimetus ja kirjeldus

- Negatiivse teguri nimetus ja kirjeldus

Meede

- Negatiivse teguri nimetus ja kirjeldus

Meede

- Negatiivse teguri nimetus ja kirjeldus

Meede

- Negatiivse teguri nimetus ja kirjeldus

Meede

Loetleda ja kirjeldada kaitse-eesmärkide saavutamisele kaasa aitavad ning saavutamist takistavad reaalselt esinevad ning tõenäolised tegurid. Iga takistava teguri kirjeldamise järgselt tuuakse välja meetmed, mis aitavad selle mõju vähendada. Meetmetest tulenevate tegevuste täpsem kirjeldus tuuakse välja järgmises peatükis.

2.1.2 XXX (Kaitse-eesmärgiks oleva liigi nimetus - Kanakull, rändlinnuliigid, harilik kobarpea jne) (Panna kirja info liigi kaitsekategooria (0 kat; I kat jne); LoD või LiD lisas olemise (LoD II jne); kaitse-eeskirjas eesmärgiks olemise (KE - jah; KE - ei); loodus- ja/või linnuala eesmärgiks olemise kohta (LoA - jah; LiA - ei).

JNE

2.2. Kooslused

XXX – (Koosluse ülemtüübi nimetus ja kirjeldus – mets, meri, niidud, ...) (Panna kirja info LoD lisas olemise (LoD I jne); kaitse-eeskirjas eesmärgiks olemise (KE - jah; KE - ei); loodusala eesmärgiks olemise kohta (LoA - jah; LoA - ei).

Analoogselt "Elustiku" peatükile kirjeldada üldistatult ja lühidalt alal esinevaid kooslusi. Tuuakse välja olulised kooslused. Siinjuures käsitletakse lühidalt ka teisi looduskaitsealalt väärtuslikke kooslusi, kuid mis ei ole antud ala oluliseks väärtuseks, kuid neid on oluline teada kaitseala üldise esinduslikkuse mõistmiseks (kui palju haruldasi kooslusi on kaitstaval alal registreeritud, nende üldine seisund ja erakordsus antud alal).

2.2.1 XXX (Kaitse-eesmärgi nimetus - Kadastikud, vanad loodumetsad jne)

Kirjeldus – Panna kirja käsitletava olulise väärtuse üldkirjeldus ja seisundihinnang.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk

Määratleda väärtuse pikaajaline mõõdetav (30 aasta) kaitse-eesmärk (nii kvalitatiivne kui kvantitatiivne).

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Määratleda väärtuse kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk e. eesmärk kuhu tahetakse jõuda kava kehtivusperioodi lõpuks. Kasutada kvantitatiivseid ja kvalitatiivseid, üheselt mõõdetavaid arvnäitajaid (arvukus, ulatus, sobiva elupaiga pindala, ...).

- Mõjutegurid ja meetmed

+ Positiivse teguri nimetus ja kirjeldus

+ Positiivse teguri nimetus ja kirjeldus

+ Positiivse teguri nimetus ja kirjeldus

+ Positiivse teguri nimetus ja kirjeldus

- Negatiivse teguri nimetus ja kirjeldus

Meede

- Negatiivse teguri nimetus ja kirjeldus

Meede

- Negatiivse teguri nimetus ja kirjeldus

Meede

- Negatiivse teguri nimetus ja kirjeldus

Meede

XXX – (Koosluse ülemtüübi nimetus ja kirjeldus – mets, meri, niidud, ...)

2.2.2 XXX (Kaitse-eesmärgi nimetus - Kadastikud, vanad loodumetsad jne)

...

2.3. Maastik, pargid ja üksikobjektid

XXX – (Väärtuse üldnimetus ja kirjeldus – maastik, pargid, üksikobjektid, ...)

Kirjeldada lühidalt maastiku/pargi kujunemislugu ning iseloomustada, milles seisneb nende väärtus.

2.3.1 XXX (Kaitse-eesmärgi nimetus - pärandkultuurmaastik, Tuttiga pettai, Rogosi mõisapark jne)

Kirjeldus – Panna kirja käsitletava olulise väärtuse üldkirjeldus ja seisundihinnang

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk

Määratleda väärtuse pikaajaline (30 aasta) kaitse-eesmärk

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Määratleda väärtuse kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk e. eesmärk kuhu tahetakse jõuda kava kehtivusperioodi lõpuks. Kasutada võimalikult palju kvantitatiivseid, üheselt mõõdetavaid arvnäitajaid (arvukus, ulatus, sobiva elupaiga pindala, ...).

- Mõjutegurid ja meetmed

+ *Positiivse teguri nimetus ja kirjeldus*

+ *Positiivse teguri nimetus ja kirjeldus*

+ *Positiivse teguri nimetus ja kirjeldus*

+ *Positiivse teguri nimetus ja kirjeldus*

- *Negatiivse teguri nimetus ja kirjeldus*

Meede

- *Negatiivse teguri nimetus ja kirjeldus*

Meede

- *Negatiivse teguri nimetus ja kirjeldus*

Meede

- *Negatiivse teguri nimetus ja kirjeldus*

Meede

XXX – (Väärtuse üldnimetus ja kirjeldus – Maastik, pargid, üksikobjektid, ...)

Sissejuhatus - Kirjeldada lühidalt maastiku/pargi kujunemislugu ning iseloomustada, milles seisneb nende väärtus.

2.3.2 **XXX** (Kaitse-eesmärgi nimetus - Pärandkultuurmaastik, Tuttiga pettai, Rogosi mõisapark jne)

....

2.4. Kultuuripärand (käsitletakse ainult rahvusparkide puhul)

XXX – (Väärtuse üldnimetus ja kirjeldus – Kultuuripärand, ...)

Rahvusparkides ja suurtel kaitsealadel kaitstavate väärtuste kompleksse säilimise seisukohalt on äärmiselt oluline traditsiooniliste eluviiside väärtustamine. Isegi situatsioonis, kus puuduvad mehhanismid traditsiooniliste eluviiside säilimise toetamiseks, loob inimtegevusega seotud pärandi kirjeldamine alused selle säilimise tagamiseks edaspidi. Uuringutega (dokumendianalüüs, elukaareintervjuud, muud süvaintervjuud) tuleb välja selgitada piirkonna traditsioonilised tegevusvaldkonnad, nende piirkondlikud eripärad. Püüda tuleb konstrueerida piirkondlikku kohaidentiteeti, selle olulisi osiseid ning lähtuda uuringute tulemustest kaitse kavandamisel.

Püüda kajastada olulised maakasutuses talletunud eri ajajärgude eluviiside jäljed. Leida võimalusi ka sotsialismiaegse kultuuripärandi integreerimiseks kaitseeesmärkidesse.

Sissejuhatus

2.4.1 XXX (Kaitse-eesmärgi nimetus - Legendid, traditsioonid, muistendid, ...)

Kirjeldus – Panna kirja käsitletava olulise väärtuse üldkirjeldus ja seisundihinnang

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk

Määratleda väärtuse pikaajaline (30 aasta) kaitse-eesmärk

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Määratleda väärtuse kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk e. eesmärk kuhu tahetakse jõuda kava kehtivusperioodi lõpuks. Kasutada võimalikult palju kvantitatiivseid, üheselt mõõdetavaid arvnäitajaid (arvukus, ulatus, sobiva elupaiga pindala, ...) .

- Mõjutegurid ja meetmed

+ Positiivse teguri nimetus ja kirjeldus

+ Positiivse teguri nimetus ja kirjeldus

+ Positiivse teguri nimetus ja kirjeldus

+ Positiivse teguri nimetus ja kirjeldus

- Negatiivse teguri nimetus ja kirjeldus

Meede

- Negatiivse teguri nimetus ja kirjeldus

Meede

- Negatiivse teguri nimetus ja kirjeldus

Meede

- Negatiivse teguri nimetus ja kirjeldus

Meede

3. Ala ja selle väärtuste tutvustamine ning külastuskorraldus

Hetkeseisu kirjeldus - Kirjeldada kas ja kuidas hetkel kaitseala ja selle väärtusi tutvustatakse. Kas kaitseala külastatakse massiliselt või juhuslikult, kas ja miks oleks vajalik tutvustamist suurendada või vähendada või hoida samal tasemel? Kui võimalik anda hinnang ala hetke külastuskoormusele ja taluvuskoormusele.

Visioon ja eesmärk

- Visioon

Kaitseala ja selle väärtuste tutvustamise ning külastuskorralduse visioon 30 a perspektiivis.

- Eesmärk

Eesmärk, kuhu soovitakse jõuda kaitsekorraldusperioodi lõpuks.

3.1. XXX (Taristu või keskkonnaharidusliku tegevuse nimetus - Õppe- ja matkarajad, lõkkekohad, kaitseala infovoldik, õppeprogrammid, ...)

- *Külastusobjektide, läbiviidavate õppeprogrammide kirjeldus – panna kirja olemasoleva käsitletava taristu või keskkonnaharidusliku tegevuse üldkirjeldus ja hinnang.*

- *Meede - nimetada tegevused, mis vajaks rakendamist, et täita kaitsekorraldusperioodi eesmärki.*

- *Meede*

-

3.2. XXX (Taristu või keskkonnaharidusliku tegevuse nimetus - Õppe- ja matkarajad, lõkkekohad, kaitseala infovoldik, õppeprogrammid, ...)

Kirjeldus – Panna kirja käsitletava taristu või keskkonnaharidusliku tegevuse üldkirjeldus ja seisundihinnang.

- *Meede*

4. KAVANDATAVAD KAITSEKORRALDUSLIKUD TEGEVUSED JA EELARVE

4.1 Tegevuste kirjeldus

Lisada tuleks ka tegevused, mida Keskkonnaamet ise läbi ei vii, kuid mis on partneritega (mittetulundusühingud, kohalikud omavalitsused, teised riigiasutused) töö koordineerimiseks. Meetmetest tuleneva detailne tegevuse kirjeldus – kirjeldatakse tegevuse metoodikat-tehnoloogiat, tegevuse asukohta, läbiviimise aega, asjaolusid, millega tegevuse läbiviimisel peab arvestama jms. Tegevuse kirjeldus peab olema piisav tööde esialgsete lähteülesannete koostamiseks ning mahu määramiseks. Määratakse tegevuse prioriteetsus vastavalt punktis 4.2 toodud kriteeriumitele.

Tegevuse asukoha kaart (juhul, kui tegu on asukohapõhise tegevusega)

4.1.1 Xxxx (Tegevuse nimetus)

....

jne

4.2 Eelarve

Eelarve tabelisse **X** on koondatud eelnevate analüüsidenä esitatud tööd, mis on täitmiseks käesoleva kaitsekorralduskavaga ettenähtud perioodi jooksul.

Tabelis on tegevused jaotatud vastavalt tegevuse olulisusele järgmistesse prioriteetsusklassidesse:

- 1) esimene prioriteet – hädavajalik tegevus, millela kaitse-eesmärkide täitmine planeeritavas ajavahemikus on võimatu, see on väärtuste säilimisele ja toimiva ohuteguri kõrvaldamisele suunatud tegevus; kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamiseks vajalik tegevus;
- 2) teine prioriteet – vajalik tegevus, mis on suunatud väärtuste taastamisele, eksponeerimisele ja potentsiaalsete ohutegurite kõrvaldamisele;
- 3) kolmas prioriteet – soovituslik tegevus ehk tegevus, mis aitab kaudselt kaasa väärtuste säilimisele ja taastamisele ning ohutegurite kõrvaldamisele.

Esimesse prioriteeti kuuluvad tööd:

- mille tegematajätmisel ala eesmärkideks võetud väärtused hävinevad või halveneb nende seisund oluliselt; Natura alade puhul saab elupaikade hooldus ja taastamine olla esimeses prioriteedis vaid Natura-standardandmebaasi kantud ulatuses;
- mis on hädavajalikud ala eesmärgiks võetud väärtuse kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamiseks;
- riiklik seire.

Teise prioriteeti kuuluvad tööd:

- mis on olulised, kuid mille elluviimise edasilükkumine ei too kaasa drastilisi tagajärgi;
- oluliste koosluste hooldamine ja taastamine Natura standardandmebaasi kantust suuremas ulatuses;
- mis on külastuskorralduslikult olulised – piiride tähistamine, olemasolevate külastusobjektide hooldus, ülimalt oluliste uute objektide rajamine.
- eesmärgiks võetud väärtuste leviku ja seisundi kaardistamiseks olulised inventuurid, kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamiseks olulised inventuurid.

Kolmandasse prioriteeti kuuluvad:

- ala väärtuste säilitamiseks/taastamiseks/hooldamiseks vajalikud muud tööd, mis aitavad kaudselt kaasa väärtuste soodsa seisundi tagamisele;
- olulised inventuurid, mis pole siiski vajalikud ala kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamiseks.

Jrk	Tegevuse nimetus	Tegevuse tüüp	Korraldaja	Priori- teet	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Kokku
Sadades eurodes															
Inventuurid, seired, uuringud															
1		Inventuur													0
2		Uuring													0
3		Riiklik seire													0
4		Tulemusseire													0
5		Andmete kogumine													0
Hooldus, taastamine ja ohjamine															
6		Probleemliigi tõrje													0
7		Liigi ümberasustamine													0
8		Liigi elupaiga taastamistöö													0
9		Liigi elupaiga hooldustöö													0
10		Koosluse taastamistöö													0
11		Koosluse hooldustöö													0
12		Maastiku taastamistöö													0
13		Maastiku hooldustöö													0
14		Pargi taastamistöö													0
15		Pargi hooldustöö													0
16		Üksikobjekti ja selle piiranguvööndi hooldus- ja taastamistöö													0
17		Kultuuriväärtuste taastamine/konserveerimine													0
18		Kultuuriväärtuste eksponeerimine													0
Taristu, tehnika ja loomad															
19		Külastuskoormuse reguleerimine													0

20	Radade, külastuskeskuste ja puhkekohtade rajamine																			0	
21	Radade, külastuskeskuste ja puhkekohtade likvideerimine																				0
22	Radade, külastuskeskuste ja puhkekohtade hooldamine																				0
23	Infotahvlite rajamine																				0
24	Infotahvlite likvideerimine																				0
25	Infotahvlite hooldamine																				0
26	Muu taristu rajamine																				0
27	Muu taristu likvideerimine																				
28	Muu taristu hooldamine																				
29	Kaitsealuste objektide tähistamine																				
30	Tähiste likvideerimine																				
31	Tehnika/Loomade soetamine																				
32	Tehnika/Loomade kasutusse andmine																				
33	Tehnika hooldamine																				0
Kavad, eeskirjad																					
34	Tegevuskava																				0
35	Kaitsekorra muutmine																				0
Kaitseala tutvustamine ja keskkonnaharidus																					
36	Trükiste väljaandmine ja infotahvlite koostamine																				0

37	Ekspositsioonide rajamine, hooldamine ja uuendamine														0
38	Ekspositsioonide likvideerimine														0
39	Salvestised ja interaktiivne tutvustamine														0
40	Teabepäevade korraldamine														0
41	Artiklite kirjutamine														0
42	Õppeprogrammide väljatöötamine ja läbiviimine														0
MUU															
43	Muu														0

NB! Tabeli täitmisel eemaldatakse mittekohalduvad tegevused ning täpsustatakse tegevuste nimesid, lisatakse uusi tegevusi jne.

5. KAITSEKORRALDUSE TULEMUSLIKKUSE HINDAMINE

Kirjeldada eesmärgi kaupa milliste indikaatorite ja kriteeriumide alusel hinnatakse erinevate kaitsekorraldusike tegevuste tulemuslikkust: N. Niitude taastamisel pindala, liigiline koosseis, maaspesitsevate lindude arv ja liigiline koosseis vms. Analüüsi tulem tuua lühidalt välja allolevas tabelis.

Jrk	Väärtus	Indikaator	Kriteerium	Tulemus	S

KASUTATUD KIRJANDUS

Loetleda tähestikulises järjestuses viited kasutatud allikatele ning lisades vastavad viited teksti

LISAD

Lisa 1

Ala kaitse-eeskiri, hoiualadel väljavõtte hoiuala määrusest koos sellele lisatud LKS'i paragrahvidega 14 ja 32.

Lisa 2

KKK koostamise käigus tehtud kaitsekorra ja piiride muutmise ettepanekute koond.

Lisa 3

Väärtuste koondtabel.

Lisa X

Fotod ja skeemid – soovivad nii lõpus esitatava galeriina kui ka teksti paigutatuna

Lisa 2. Kaasamiskava näidis

Haanja looduspargi kaitsekorralduskava koostamise kaasamiskava

1. Kaasamiskava vajadus ja eesmärgid

Keskkonnaameti tellimusel viivad Kobras AS ning Eesti Maaülikool läbi Haanja looduspargi kaitsekorralduskava koostamist. Kaitsekorralduskava hõlmab aastaid 2012-2021 ning selle eesmärk on planeerida tähtsamad looduspargis läbiviidavad tegevused. Kaitsekorralduskava olulise sisu moodustavad looduspargi üldine iseloomustus, loodusväärtuste kirjeldus ja kaitse-eesmärgid, vajalikud kaitsemeetmed ning kaitsekorralduslike tegevuste loetelu.

Kaitsekorralduskava tellija ning läbiviijad soovivad tagada alljärgnevate eesmärkide täitmise:

- koostamise protsessi avatuse ja läbipaistvuse tagamine ;
- asjast huvitatud isikutel ja organisatsioonidel oleks võimalik kaitsekorralduskava koostamise protsessis osalemine, tagades asjakohase info leviku ning paindlikud ja sobivad kaasamismeetmed;
- kaasamistegevuste kaudu saada täiendavat infot tegelikust olukorrast looduspargis ning poolte eelistustest väljapakutud lahenduste osas;
- alternatiivsete lahendusvariantide ning eriarvamuste korral saavutada osapooli rahuldavad kokkulepped.

2. Kaitsekorralduskava ja kaasamistegevustega seotud isikud, nende rollid ja kontaktid

Kaitsekorralduskava tellija: Keskkonnaamet, Põlva-Valga-Võru Regioon. Kontaktisik: Jaanus Tanilsoo, kaitse planeerimise spetsialist, e-post: jaanus.tanilsoo@keskkonnaamet.ee, telefon 53 22 92 41

Kaitsekorralduskava koostajad.

- 1) Kobras AS. Kontaktisik: Kadi Kukk, keskkonnaekspert, e-post: kadi@kobras.ee, telefon: 7300 316
- 2) Eesti Maaülikool. Kontaktisik: Mart Külvik, professor, e-post: mart.kylvik@emu.ee

Kaasamiskava koostaja, kaasamistegevuste korraldaja: OÜ Vesterra. Kontaktisik: Kadri Tillemann, konsultant, e-post: kadri.tillemann@vesterra.ee, telefon: 50 15 440

3. Sihtrühmade ülevaade ja esialgne kaasatavate nimekiri

Kõige suurema sihtrühma, keda kaitsekorralduskava ka kõige otsesemalt puudutab, moodustab kaitseala elanikkond ja maaomanikud. Haanja looduspargis elavate alaliste elanike hulk 2000. a. rahvaloenduse andmetel on umbes 2000 inimest, kellele lisandub hulk külastajaid ja maakodude elanikke, kes on rahvaloendusega loendatud kusagil mujal.

The logo for Vesterra, featuring the word "Vesterra" in a red serif font with a thin red swoosh above the letters.

Haanja loodusparki iseloomustab fragmenteeritud maakasutus, mis tuleneb vahelduvast reljeefist ja sellega kaasnevatest mitmekesistest looduslikest tingimustest ning ajalooliselt väljakujunenud maaomandi struktuurist (üle 2000 maaüksuse).

Oluline on protsessi kaasata piirkonna omavalitsused – looduspark paikneb 5 valla territooriumil, ulatuslikum osa sellest Haanja ja Rõuge valdades ning väiksemal määral Võru, Vastseliina ning Lasva valdades. Kaasatavate sihtrühmadena on eristatud ka ametkonnad ning erinevad esindus- ja katuseorganisatsioonid ning piirkonnas tegutsevad kodanikuühendused ja ettevõtjad. Kaasamiskavas esitatud kaasatavate loetelu ei ole lõplik, seda täiendatakse ja korrigeeritakse kaitsekorralduskava ja selle kaasamistegevuste käigus.

Omavalitsused:

Võru vald
Rõuge vald
Haanja vald
Vastseliina vald
Lasva vald

Ametkonnad, katuseorganisatsioonid vms:

Keskkonnaamet
RMK
Võru Maavalitsus
Võrumaa Partnerluskogu (piirkonna MTÜ-sid, omavalitsusi ja ettevõtjaid ühendav LEADER tegevusgrupp)
Võrumaa Arenguagentuur
Võru Instituut
Eesti Keskkonnaühenduste Koda
Eestimaa Looduse Fond
Eesti Ornitoloogiaühing
Tartu Ülikooli Looduskaitsering
Keskkonnainspektsioon
Erametsakeskus
Võrumaa Metsaomanike Liit

Kohalikud ettevõtjad:

Kiidi Turismitalu
Pintmann Grupp OÜ
Kurgjärve Spordibaas
Haanjamatkad.ee

Kohalikud kodanikuühendused:

Rõuge Noorteklubi
Haanja Noorteklubi
Rõuge Jahiselts
Viitina Jahiselts

The logo for Vesterra features the word "Vesterra" in a red, serif font. A thin, curved line arches over the letters "V", "e", and "s", starting from the left and ending under the "r".

Haanja Jahiselts
Ruusmäe Jahiselts
Vastseliina Jahiselts
Viitina Külaselts
Rõuge Racing Team
Haanja Suusaklubi
Haanja Rattaklubi
MTÜ Plaani Kotus
MTÜ Uue-Saaluse Külaselts
Fors Fortune MTÜ (www.haanja.eu)
MTÜ Vastseliina Spordiklubi
MTÜ Vastseliina Külade Ühendus
MTÜ Haanimihhi nõvvokoda
Kütioru puhkepiirkonna selts ja Kütioru avatud ateljee
MTÜ Haanja Talupidajate Selts
Rõuge Taluselts

4. Info- ja kommunikatsioonikanalid

Tagamaks asjakohase info leviku kõigile huvilistele, eelkõige piirkonna elanikele ning maaomanikele, keda ei esinda otseselt ükski ühendus ega esindusorganisatsioon, kasutatakse kaitsekorralduskava koostamisega seotud info levitamiseks võimalikult laia piirkonna infokanalite valikut. Eelkõige on see vajalik kõige olulisema ja laiema sihtgrupini – piirkonna elanikud ja maaomanikud – jõudmiseks. Ametlike teadaannete ja artiklite avaldamiseks kasutatakse mõlemat piirkondlikku väljaannet „Võrumaa Teataja“ ning „Lõunaleht“, teavituseks kasutatakse ka internetiportaali www.kylauudised.ee Võrumaa alajaotust.

Oluliseks kommunikatsioonikanaliks on ka piirkondlike omavalitsuste infokanalid – kõigil omavalitsustel on olemas infoleht (Rõuge, Haanja ning Võru valla infolehed on loetavad ka võrguväljaandena), operatiivsema iseloomuga teateid avalikustatakse omavalitsuste kodulehekülgedel ning maakondlikus infoportaalil www.werro.ee. Infot ja teateid edastatakse ka piirkonna kodanikualgatuslikus infoveebis www.haanja.eu.

Kõik oluline informatsioon ning teated avalikustatakse protsessiga seotud ametkondade ning ettevõtete kodulehekülgedel (Keskkonnaamet, OÜ Vesterra). Asjakohaseid teateid ja kuulutusi (algatuskoosolekute, ekspertarutelude, eelnõu avalikustamise kohta) levitatakse ka paberkanalil piirkonna teadetahvli- ja tulpadel.

Kaitsekorralduskava koostamise algusfaasis viiakse algatuskoosolekutel osalejate seas läbi küsitlus, milles muuhulgas soovitakse välja selgitada huvitatud isikute eelistused, kuidas nad soovivad kaitsekorralduskava koostamisega seotud infot saada ning protsessi kaasatud olla. Lisaks meediast ning ametlikes infokanalitest teabe saamisele pakutakse välja ka võimalus saada operatiivselt teavet e-posti teel ning selgitatakse välja, kas kaasatavatel on huvi internetipõhise interaktiivse kaasamisvormi (veebifoorum, sotsiaalmeedia) vastu, mida vajadusel ka rakendatakse.

The logo for Vesterra features the word "Vesterra" in a dark red, serif font. A thin, curved line arches over the letters "V" and "e", extending from the left side of the "V" to the right side of the "e".

5. Tegevuskava

Kaasamistegevuste kavandamisel lähtutakse alljärgnevatest efektiivse kaasamise põhimõtetest:

- kaasamine varases etapis - konsulteerimiseks ja osalemiseks kaasatakse osapooled eelnõu väljatöötamisele võimalikult vara ja kogu protsessi vältel;
- latus kommunikatsioon – kaitsekorralduskava koostamisega seotud teave tehakse avalikuks. Sealjuures arvestatakse osapoolte infole ligipääsemise võimalusi. Kaasamisega seotud dokumentatsioon või viited sellele on alates kaasamise algatamisest avalik nii elektrooniliste infokanalite, kuid vajadusel ka alternatiivsete infokanalite (raamatukogud, kodanikeühendused, kohalikud omavalitsused, infopunktid jm) vahendusel. Avalikkust teavitatakse ka massimeedia kaudu.
- vahekokkuvõtete tegemine - tehakse vahekokkuvõtte kaasamise käigus saadud tagasisidest, korrigeeritakse protsessi üksikasju ning teavitatakse osapooli vahekokkuvõttest eesmärgiga jälgida, kas protsess kulgeb tõrgeteta ja eesmärgipäraselt ning viia vajadusel sisse korrekture kaasamistegevustes.
- tulemustest teavitamine – kaasatud osapooli teavitatakse kaasamise tulemustest, kõik osapooled saavad kaasamise algatajalt koondvastuse, milles sisalduvad kõik esitatud, nii aktsepteeritud kui ka tagasilükatud ettepanekud. Ettepanekute tagasilükkamist põhjendatakse.
- Kaasamise ja tulemuste hindamine – hinnatakse kaasamist ja selle tulemuse rakendatavust

Osapoolte võimalikult varajaseks kaasamiseks rakendatakse alljärgnevaid tegevusi:

- laiaulatuslik teavitust kaitsekorralduskava algatamisest kaasamiskava punktis 4 loetletud kommunikatsioonikanaleid kasutades. Teavitatakse põhi-informatsiooni sisaldava teatisega (tellija, läbiviijad, kontaktisikud, algatuskoosolekute aeg) ning artikkel-pressiteatega, mis sisaldab laiemat taustainfot;
- kaasamiskavas kaardistatud huvirühmadele edastatakse info kaitsekorralduskava koostamisest, kaasamiskava ning küsitlusvorm nende elektroonilisele kontaktaadressile;
- algatuskoosolekud. Viiakse läbi 3 algatuskoosolekut (Võru linnas ning Haanja ja Rõuge vallas), kus tutvustatakse kaitsekorralduskava koostamise eesmärke, protsessi ning taustainfot;
- küsitluse läbiviimine, algatusfaasis koostatakse küsitlusvorm, mille eesmärk on välja selgitada asjaosaliste peamised hoiakuid ja seisukohti looduspargi kaitseväärtustega seoses, samuti ka ootused kaasamismeetodite osas ning selgitada välja asjaosaliste huvi osaleda ekspertaruteludel. Küsitlusvormi raames nähakse ette võimalus esitada ettepanekuid ning küsimusi, mis on seotud kaitsekorralduskava koostamise protsessiga. Küsitlusvormi on võimalik täita nii elektrooniliselt (linki levitatakse elektroonsetes kommunikatsioonikanalites ning edastatakse asjaosalistele e-postiga), kui paber kandjal (levitatakse algatuskoosolekutel). Küsitluse tulemused ning selle raames tehtud ettepanekute

The logo for Vesterra, featuring the word "Vesterra" in a red serif font with a thin red arc above the letters.

ja küsimuste tagasiside tehakse osalejatele soovi korral teatavaks (eeldab kontaktandmete märkimist) ning tulemusi tutvustatakse ka ekspertaruteludel.

Algatusfaasis läbiviidud kaasamistegevuste osas viiakse läbi vaheanalüüs ning sellest lähtuvalt kavandatakse kaitsekorralduskava edasiste tegevustega seotud teavitustegevused. Vastavalt vajadusele teavitatakse huvigruppe operatiivselt kaitsekorralduskava koostamise raames teostatavate eksperthinnangute, inventuuride ja analüüside tulemustest eelistatud kommunikatsioonikanali (olemasolevad infokanalid, meililist, sotsiaalmeedia vms) kaudu.

Peale kaitsekorralduskava koostamise protsessi sisulisi tegevusi (eksperthinnangud, inventuurid ja analüüsid) viiakse piirkonna kolmes omavalitsuses läbi ekspertarutelud. Viimastel soovi korral võimalik osaleda kõigil asjassepuutuvatel ametkondadel ja organisatsioonidel, samuti aktiivsematel piirkonna kodanikuühendustel, ettevõtetel, maaomanikel ja elanikel, et nende kaudu saavutada alljärgnevate eesmärkide täitmine:

- kaitseala visiooni sõnastamine;
- väärtuste määratlemine (arvestades olemasolevat infot ja välitöid)
- lühi- ja pikaajaliste kaitse-eesmärkide määratlemine;
- väärtuste mõjutegurite ja nende tugevuse määratlemine;
- eesmärkide saavutamiseks vajalike tegevuste väljaselgitamine;
- kriteeriumite väljatöötamine kaitsekorralduskava tulemuslikkuse hindamiseks, vajalike tegevuste prioritisatsioon, üldiste põhimõtete väljatöötamine metsamajandamiseks, ehitamistingimuste andmiseks, turismi, rekreatsiooni ja sporditegevuse arendamiseks, kaevandamiseks, teede ja liinirajatiste rajamiseks, tiikide hooldamiseks ja rajamiseks ning vajadustel teiste valdkonda tegevuse suunamiseks kaitsealal.

Peale ekspertarutelusid korraldatakse kaitsekorralduskava eelnõu avalik väljapanek ning avalikustamisüritused. Peale avalikku väljapanekut on huvitatud isikutel määratud tähtja jooksul võimalik teha muudatusettepanekuid ning esitada vastuväiteid. Ettepanekud ja vastuväited analüüsitakse, vajadusel kontakteerutakse nende tegijatega ning võetakse seisukoht ettepanekute ja vastuväidete arvestamis võimalikkuse kohta.

6. Osapoolte teadlikkus, kõrvalprotsessid, lisainfo

Haanja looduspargi kehtiv kaitse-eeskiri pärineb aastast 1995.

Haanja looduspargi kaitsekorralduskava 2005-2010 eelnõu koostati aastal 2004 ning antud protsessi mõjud ei ole asjaosaliste teadlikkuse ja hoiakute kujundamisel ilmselt enam aktuaalsed. Küll aga tuleb kaitsekorralduskava kaasamistegevuste läbiviimisel arvestada looduspargi uue kaitse-eeskirja koostamisel ilmnenud asjaoludega, kus uute sihtkaitsevööndite kavandamine on põhjendanud puudutatud maa- ja metsaomanike aktiivset vastuseisu.

7. Kaasamisprotsessi hindamine

Esimene kaasamistulemuste vahehindamine viiakse läbi peale algatustegevusi ning analüüsi tulemustele tuginedes korrigeeritakse/täiendatakse vajaduse korral ka edasisi

The logo for Vesterra, featuring the word "Vesterra" in a red serif font with a thin red line above it that curves over the letters.

kaasamistegevusi. Teine vahehindamine viiakse läbi peale ekspertarutelusid, kus hinnatakse jooksvate kaasamistegevuste tulemusi kaitsekorralduskava sisuliste tegevuste (inventuurid, hinnangud, analüüsid) läbiviimise ajal ning ekspertarutelude raames. Mõlemate vahehindamiste tulemusi ja järeldusi kasutatakse kaitsekorralduskava eelnõu avalikustamistegevuste läbiviimisel (eelnõu avalik väljapanek ning avalikustamisüritused piirkonnas).

The logo for Vesterra features the word "Vesterra" in a dark red, serif font. A thin, curved line arches over the letters "e" and "s", starting from the left and ending under the "a".

Vesterra

Lisa 3. Kaitsekorralduskava protsess ja dokumentatsioon

Kaitsekorralduskava tööplaani näide

Kuud	Kestus	Etapp	Toimingud/üritused	Osalised	Vajalikud materjalid ja dokumendid	Tulemused, Otsused <i>(tekstid lisatakse käesolevasse köitesse, siin tulbas toodud loetelu toimib sisukorra või lingikoguna)</i>
1.	1 nädal	Algatamine	Algatamine Meeskonna moodustamine	Keskkonnaameti koordinaator ehk/ja projektijuht (edaspidi projektijuht, töögrupp	Esialgne tööplaani,	Algatamisotsus. Koordinaatori määramine, Töögrupi määramine (kus ka teemagruppide juhid) Kas mõni KKK osadest (lähteinfo analüüs , kogu kava protsess) teostatakse ise või otsitakse hankega abi
1	2 päeva		Teavitamine	Projektijuht, töögrupp, koostöökoda (e-kiri listi), kohalikud elanikud (vastavalt profiilile), laiem avalikkus (vastavalt	Eesmärgid, peamised tegevused, kaasamiskava, esialgne tööplaani	

				profiilile, ilmselt artikkel kohalikus lehes)		
1	1 päev		Kaasamine	Sama, mis eelmine	Lähteülesanne/lähtetingimused, tööplaan	Otsus tööplaani osas, otsus huviliste koostöövõrgustkiku osas (sh. Infokanalite kindlaksmääramine)
2-3	Kuni 2 kuud	Hanke korraldamine ja läbiviimine lähteinfo analüüsiks	Hankedokumentatsiooni koostamine Hanke läbiviimine	Projektijuht		Otsus teostaja osas
4-5	2-3 kuud	Lähteinfo analüüs	Alusmaterjalide läbitöötamine ja analüüs	Projektijuht, (konsultant)	Alusmaterjalide koond	
	2 nädalat		täiendavate uuringute planeerimine	Projektijuht, (konsultant)	Lähteülesande tööversioon	
6	1 päev	Lähteinfo koondi tutvustamine	Töökoosolek	Projektijuht, eksperdid, koostöökoja esindajad, kohaliku kogukonna esindajad	Lähteinfo lühiülevaade, uuringute lähteülesande tööversioon	Otsus lähteinfo piisavuse osas, Otsus täiendavate uuringute vajaduse osas
8-30	Kuni 2 aastat	Täiendavate uuringute läbiviimine	Täiendavate inventuuride läbiviimine	Eksperdid, projektijuht	Inventuuride andmed	Otsus andmete piisavuse kohta
30	1 kuu		Uuringuaruannete koostamine,	Eksperdid, projektijuht	Uuringute aruanded	Otsus aruannete adekvaatsuse osas, otsus, kas on hanke korras vaja leida abi protsessi läbiviimiseks
31-33	Kuni 2 kuud	Hanke korraldamine ja läbiviimine kava	Hankedokumentatsiooni koostamine	Projektijuht (projektijuht)		Otsus teostaja osas

		koostamiseks	Hanke läbiviimine			
34	1 nädal	Kava koostamine	Väärtuste koosoleku ettevalmistamine	Projektijuht, eksperdid	Uuringuaruannete ja lähteinfo analüüs	
	1 päev		Väärtuste koosolek, ülevaated väärtuste osas teemade kaupa, väärtuste rühmatööd teemade lõikes, vajalike kaitsetegevuste visioonid	Projektijuht, eksperdid, töögrupp	Lähteinfo lühiülevaade, uuringute lähteülesande tööversioon, väärtuste teemakaardid	Läbiarutatud väärtuste ja kaitsetegevuste pakett
	2 nädalat		Väärtuste koosoleku kokkuvõtted	Projektijuht, eksperdid, töögrupp	Uuringuaruanded, väärtuste ettekanded, rühmatööde kokkuvõtted	Väärtuste ja vajalike kaitsetegevuste koond
	2 nädalat		Kaitsekorralduskava töövariandi kokkukirjutamine	Projektijuht, töögrupp, (eksperdid konsulteerivad)	Uuringuaruanded, väärtuste ettekanded, rühmatööde kokkuvõtted	Kaitsekorralduskava töövariant
35	1 nädal	Kaitsekorralduskava töövariandi tutvustamise ettevalmistamine ja teavitamine	Projektijuht, töögrupp	Kaitsekorralduskava töövariant, teated meediasse ja muudesse infokavalitesse vastavalt huvigruppide profiilile	Töövariandi tutvustamise kava	
	4 nädalat	Avalik väljapanek	Projektijuht	Kodulehele, vallamajja, külustuskeskustesse, külaseltsidesse materjalid	Täpsustused ja ettepanekud	
36	1 nädal	Tutvustavate koosolekute (vastavalt ajakavale/kaasamise kavale)	Projektijuht, töögrupp, koostöökogu, kohalikud elanikud jt huvigrupid, eksperdid, üldsus	Esitlusmaterjalid, kaitsekorralduskava töövariant, töökaardid	Täpsustused ja ettepanekud	
	2 nädalat	Ettepanekute analüüs ja vastuskirjadele vastamine	Projektijuht, töögrupp	Täpsustused ja ettepanekud	Vastuskirjad, otsus täiendava avaliku väljapaneku osas	

37	4 nädalat	Kooskõlastamine	Kaitsekorralduskava esitamine ametkondadele seisukohavõtuks	Projektijuht, ametkonnad	Kaitsekorralduskava eelnõu	Seisukohad
35	2 nädalat	Kaitsekorralduskava lõppdokumentatsiooni vormistamine ja kava kinnitamine	Kaitsekorralduskava kinnitamine	Projektijuht	Kaitsekorralduskava doku	Otsus